

A TERMÉSZET

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, XIV., ÁLLATKERT
TELEFON: 119-430

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT
A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
ELŐFIZETÉSI DIJ:
EGY ÉVRE 6 PENGŐ
FÉLÉVRE 3 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 60 FILLÉR

XXXIV. ÉVFOLYAM

8. SZÁM

1938. AUGUSZTUS

AZ ÁLLATKERT ÚJ LAKÓI, A PÁPASZEMES-PINGVINEK.

Haller László dr. felvétele.

TARTALOM:

Rapaics Raymund dr.: Életfa.

Tasnádi-Kubaeska András: Az agancs története.

Szabó Ferenc dr.: Az angoranyúl és
tenyésztése.

Fényes Dezső dr.: A mudi (hajtókutya).

Rövid közlemények.

Könyvekről.

Mi ujság az Állatkertben?

Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykert

KOMOR VILMOS

karnagy vezetésével a

Budapesti Hangversenyzenekar

minden kedden, csütörtökön és szombaton este 8-tól 11-ig

az Állatkertben hangversenyez.

Előadásra kerülnek teljes operák, operettek, szimfóniák és balették.

Az előadások során külföldi és hazai elsőrangú művészek szerepelnek.

Számozott zenekari ülőhelyek.

A nagyvendéglő és kávéház bérlője: Gundel Károly.

GUNDEL

állatkerti vendéglői
kiváló konyháiról közismertek

P O L G Á R I Á R A K

Z E N E

Éttermei és terrasza a Gellért-szállóban a vidékről
felranduló közönség és külföldi látogatóknak
kedvelt szórakozási helye.

SCHREIER BÉLA

kereskedelmi részvénytárs.

BUDAPEST

VII., Izabella-utca 34. sz.

Tel.: 1-438-49 és 1-310-62

Vesz és elad

mindennemű szálás, és
szemestakarmányt,
őrleményféléket, gabona-
neműeket, fűszert, hűve-
lyes- és gyarmatárut.

Megjelent
főárjegyzékiink
kérje ingyen es bérmentve.

megnyílt
Új üzletünk: VIII Baross-tér 16 sz.

a keleti p.u. indulási oldalán
Mauthner Ödön
magtermelő és magkereske. R.T.
a megbízható és fajtiszta
vetőmag
a legolcsóbb.

Szent István koporsója.

A Műemlékek Országos Bizottságának felvétele.

ÉLETFA.

Írta: Rapaics Raymund.

Az »életfa« növénynevén, így nevezzük egyik ciprusféle kerti fenyőnket. Már ez is érdekesíti arra, hogy bővebben megismerjük és eredetét kinyomozzuk. Az életfa azonban a művészetben is szerepel, sőt egy időben a magyar népművészet turáni eredetűnek tartott elemei között is emlegették. Nemrég pedig egyik népkutatónk termékenységi jelképnek minősítette és a paradicsomi almafával akarta azonosítani. Ez és egyéb körülmény — amelyről még bővebben lesz szó — időszerűvé és szinte köteleességünkké teszi, hogy az életfa növénytani és történeti szerepére rávilágítsunk.

Azok a magyar kutatók, akik az életfa kérdésével eddig foglalkoztak, e kifejezés mai természetes értelméből indultak ki. Az élet fája ugyan mi lehetne más, mint a termékenység fája! De ezt, a látszólag természetes azonosítást már csak az életfa növénytani és nevezéstani szerepe is kétséggé teszi. Miként említettük, a növénytanban egy ciprusféle fenyő, a *Biota* nemzetség viseli ezt a nevet (*biote* az élet görög neve), használatos azonban általában a ciprusfélék (például a *Cupressus sempervirens*, *Chamaecyparis Lawsoniana*, *Thuja occidentalis*, *Biota orientalis*) nevének. Már pedig ezeket az örökzöld ciprusféle fákat gyakran ültetik a temetőkben, vagyis éppen a halál birodalmában. Biztos, hogy az életfa nem a termékenység jelképe, hanem valamiképpen a halottak fája.

A látszólagos ellentétet az élet vallási értelmezése oldja meg; az életfa nem a földi élet, hanem a túlvilági élet, az örökélet fája. Ezért ültetik a temetőkben, ezért örökzöld fák neve, s az így értelmezett életfa története könnyen követhető vissza a Nílus országába, Egyiptomba, ahol a hit a túlvilági életben már az ókorban volt a legerősebb, s ahonnan az örökélet és a feltámadás más jelképe is ered.

Az ókori Egyiptomnak két tisztelt, szentnek tartott fája volt, a datolyapálma (*Phoenix dactylifera*) és a szikomorusz-füge (*Ficus sycomorus*). Az egyiptomi ember e kettő nélkül nemcsak a kertet, hanem az életet, sőt a túlvilágot sem tudta elképzelni. Egyiptomi kertek alaprajzán, valamint a magányosan rajzolt vagy festett fákban mindig ez a kettő ismerhető fel. A datolyapálma magas, karcsú törzsével, gyakran a képen is feltüntetett szárnyas, néha azonban a szárnyaltságot nem mutató, hosszú leveleivel és két oldalt lehajló terméscsoportjával tűnik ki. A szikomorusz-füge kurta, vastag törzséről, többnyire sötét színű nagy és árnyas koronájáról ismerhető fel nagyon könnyen.

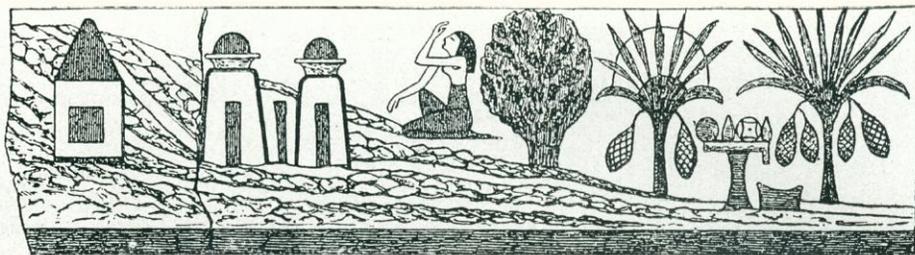
Az egyiptomiak a halottaknak, illetve visszajáró lelkének mindazt meg akarták adni, amit életében a földön élvezett. Házba temették el, s a ház körül kis kertet ültettek; természetesen ebben sem hiányozhatott a datolyapálma és a szikomorusz-füge, miként az a bemutatott két eredeti ó-egyiptomi képen látható. A halott lelke visszajárt a kertbe, s hogy ihasson és ehessen, italt és ételt is tettek oda számára. De a lélek szívesen csillapította szomját a kerti medence vizéből és éhségét a szikomorusz-fa fügéjével is.

A túlvilági életnek ebben, a földi élettől még nem teljesen elvált, kezdetleges hitvilágában támadt az életfa — és az élet vize — elnevezés is. Ezt a kifejezést először egyiptomi ajak alakította és az egyiptomi sírkertek két fája, a datolyapálma és a szikomorusz-füge volt az ókorban az élet, miként most már tudjuk, a túlvilági élet, az örökélet fája.

Az egyiptomiak hite a túlvilági örökéletről nagyon befolyásolta a keresztény hitvilágot. Az ókereszténység az egyiptomi hitvilág jelképeiből nagyon sokat vett át. Egyebek között az élet-

fát — és az élet vizét — is. A közvetítő János apostol volt. A régieket gyakran foglalkoztatta a világ vége; sokkal közelebb várták, mint korunkban, amikor a Föld és az égitestek titkait a természettudományból ismerjük. János apostol a világ végéről jóskönyvet — úgynevezett apokalipszist — írt s ebben jelképesen szerepelteti a személyeket és tárgyakat; például közismert a négy apokaliptikus lovas (vagyis a pestis, az éhínség, a háború és a halál), továbbá a bárány, amely Krisztus-t jelenti és egyebek.

János apostol könyvének XXII. fejezete így szól: »1. És megmutatta az életvizének tiszta árnját, világos volt, mint a kristály, s eredett Isten és a bárány trónjából. 2. És ennek és a folyamnak

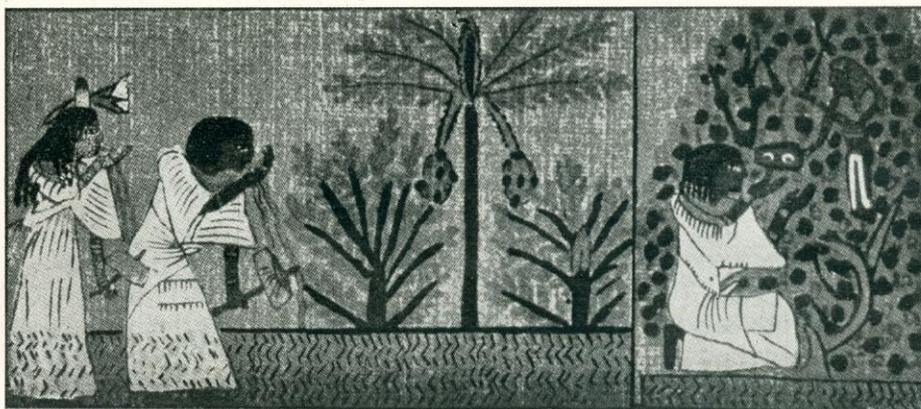
Ó-egyiptomi sírkert.
A kép jobboldalán egy szikomorusz-fügefá, két datolyapálma, köztük terített asztal.
(Kőbe vésvé egy oszlopon a kairói múzeumban.)

pálma, s ha összehasonlítjuk az egyiptomi sírkertek képein látható datolyapálmákkal, könnyű felismerni a kapcsolatot.

Az ókeresztény művészet tehát az egyiptomiaktól a datolyapálmát vette át életfának, s ha nem ültethette az európai sírkertekbe, legalább a kőkoporsókra véste képét, mint a túlvilági örökélet ősi jelképét. Ameddig az európai korszellemet

az ókeresztény hitvilág képviselte, s ameddig Európában az ókori keleti kapcsolatok emlékei éltek, az életfa gyakran szerepelt a művészetben, kivált a kőkoporsókon. Így jutott el hozzánk is, és napjainkban sok-sok ezer ember szemléli Szent István koporsóján.

Ez a díszes kőkoporsó a mult században került a Nemzeti Múzeumba s eleinte nagyon eltértek a vélemények még arról is, vajjon Székesfehérvárról hozták-e, és Szent István korából, avagy valamelyik régebbi szá-

Ó-egyiptomi sírkert; a visszatérő halott szomját oltja és éhségét csillapítja.
Jobb oldalt szikomorusz-fügefá, középen datolyapálma. (Kép a »Halottak könyvé«-ből.)

színén kétoldalt az életfáját, amely tizenkét gyümölcsöt hord, és minden hónapra egy gyümölcsöt hoz, és a fa levelei a népek orvosságai.« Hogy az ókeresztények az egyiptomiak kétféle életfája közül melyiket vették át, azt több ókeresztény művészeti alkotás pontosan megmutatja. Ilyen például III. Constantius Ravennában, a Galla Placidia mauzoleumában őrzött kőkoporsója. Az oldalán látható dombormű szóról-szóra azt a látomást tárja elénk, amelyet az életfával kapcsolatban idéztünk János apostol könyvéből. Középen egyszerű sziklaemlévény a trón, rajta áll a Krisztus-t jelképező bárány, aljából az élet vizének négy ága folyik, s kétoldalt áll egy-egy életfa, mindegyiken három és három, összesen tizenkét gyümölcs, ezek az év tizenkét hónapját, vagyis az örökkévalóságot jelzik. Noha a két életfa a domborművön nem természetes, mégis nyomban felismerhető, hogy datolya-

zadból való-e. Ma azt tartják, hogy domborművű díszé megfelel a X.—XI. század korszellemének és nagyon valószínű, hogy Székesfehérvárott találták, ahol évszázadokig őrizte az első magyar király tetemét.

Szent István koporsójának domborművén háromféle tárgyat láthatunk. Az egyik angyal, ezt a kőfaragómester a két rövid lapon és a két hosszú oldal közepén véste ki. Nyilvánvaló, hogy ez a halál angyala, amely az elhunyt lelkét

Dombormű III. Constantius kőkoporsóján; kétoldalt egy-egy datolyapálma mint életfa.
(Rosen nyomán.)

az égbe kíséri. A másik tárgyat a koporsó ismertetői egy ideig »rózsá«-nak vélték. Hat »rózsá«-t látunk a koporsón, az egyik hosszú oldalán négyet, a másikon kettőt. Mindegyiket szalagfonatszerűen kapcsolódó inda fogja körül. Erről a »rózsá«-ról már kimutattam (»Természettudományi Közlöny«, 1934), hogy indiai-lótusz (*Nelumbo nucifera*). *Szent István* koporsójának »rózsá«-in ugyanis nagyon feltűnő, hogy következetesen nyolc-szirmúak. A nyolc szírom a »rózsák«-on olyan szabályosan ismétlődik, hogy ez a virág biztosan másvalami, nem pedig rózsza, amelyet mindig ötszirmúnak rajzolnak. Keleten a művészetben gyakori a nyolcszirmú virág és mindig az indiai-lótusz virágját ábrázolja. Gyakran találkozunk vele indára fűzve is, ezen szabályos térközökben ismétlődik. A lótusz nagyon régi virág, már a sumirok is ismerték és nyolcszirmú virágnak ábrázolták. »*A Természet*« 1931-es évfolyamának 29. oldalán két képen mutattam be a szumir-lótuszt. Még gyakoribb az indiai művészetben. *Szent* virág volt. Indiában ma is az, és biztos, hogy az ókeresztény művészetbe is ilyen minőségében jutott, és *Szent István* koporsóján is az örökéletet jelképezi.

Végül a kőkoporsó egyik hosszú oldalán a két nyolc-szirmú lótusz mellett egy-egy fa áll. Ezeket a fákat már a régebbi leírók is életfának minősítették. Biztos, hogy e két fában *Szent István* sokkal később készült koporsóján is ugyanaz a tárgy ismétlődik, amelyet *III. Constantius*-én ismertünk meg, vagyis az életfát jelképező datolyapálma. *III. Constantius* koporsójának faragómestere azonban még látott, ha talán nem is datolyapálmát, de legalább jó rajzot róla, ellenben *Szent István* koporsójának kőfaragója már csak képzelet alapján, vagy nagyon rossz minták nyomán volt kénytelen a datolyapálma domborművű képét kifarangni. Az életfa, miként láttuk, a túlvilági örökélet jelképe, tehát *Szent István* koporsójának harmadik díszítő eleme is az örökéletet hirdeti a halál birodalmában.

Szent István koporsójának a természetes datolyapálma alakjától nagyon eltérő, s már csak mint jelkép szereplő életfája arra tanít, hogy Európában az életfa a térbeli és időbeli távolság következtében egyre jobban elszakadt eredeti egyiptomi tárgyától. Az életfa fogalma és neve megmaradt és tovább szerepelt, de már nem volt fontos, hogy datolyapálma, csak az örökéletet hirdető fa a halál birodalmában, a koporsón és sírkertben.

Így érkezik el az életfa ahhoz az újabb állomásához, amikor ókori tárgyától, a datolyapálmától

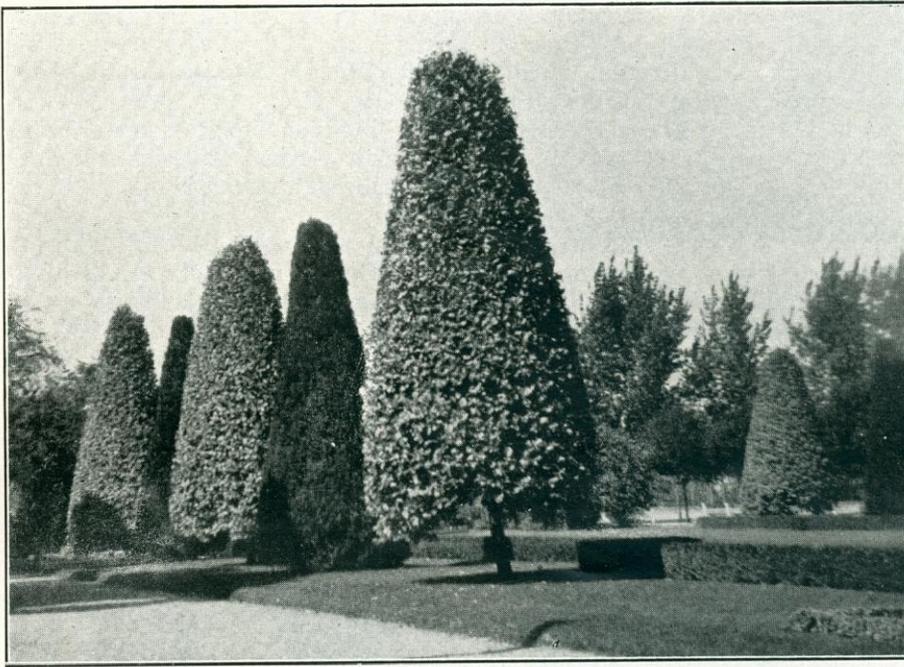
végképen elszakad és új tárgyra, a ciprusra kerül. Az örökzöld-ciprus (*Cupressus sempervirens*) szintén ősrégi szent fa. Hazája Perzsia északi része, Cilícia, Szíria, Rhodos, Kréta és Ciprus. Ezen a területen már régi időkben kezdték kertekbe és kivált templomok köré ültetni. Különösen kedvelik sudár alakját. Itália déli részén is már az ókorban kezdték ültetni, de csak keveset. A középkorban is inkább csak az arabok által meghódított európai területeken honosodott meg. Annál divatosabbá lett azonban a megújhódás korában, a XIV. és XV. században. Akkor lett az olasz táj egyik legszebb díszítő eleme. Olaszországot ciprusok nélkül ma már el sem tudjuk képzelni.

A skutari temető ciprusai Konstantinápoly kisázsiai városrészében.

Ázsia délnyugati részében, valamint Európa déli félszigetein is, a temetőkben leggyakrabban ciprust ültetnek. Ebben nincs különbség a felekezetek között. Több régi temető híres ciprusairól. Ilyen például Konstantinápoly kisázsiai városrészének, Skutarinak mohamedán temetője. Csak természetes, hogy amikor és ahol a sírkertet ciprusal ültetik be, az életfa természeti tárgya sem lehet más, mint a hódító szépségű ciprus. A megújhódás korától kezdve Európa déli félszigetein addig az északi határvonalig, ameddig még ültethető, a ciprus az örökélet fája. Most már csak név, mert a keresztény hitvilág nem ismeri a sírkertben táplálkozó lélek látogatását, de mint név tovább él, ha másutt nem, legalább a növénytanban, amelynek újkori alapjait akkor kezdték lerakni.

A ciprus az Alpoktól északra és nálunk már nem ültethető, mert télen elfagy. Szépségét azonban a középeurópai kertész sem szívesen nélkülözi, ezért a világ minden táját felkutatták ciprus termetű örökzöld fenyőért. Kanadából 1566-ban hozták Párisba a közönséges-tűját (*Thuja occidentalis*), régebbi századokban ez helyettesítette Európa középső részében a ciprust s ezért az életfa. A XVIII. század elején került Európába a Japán-

Életfa (*Biota orientalis*) váltakozik a fasorban a fehérlevelű lisztes-berkenyével (*Sorbus aria*) a Népligetben. *Rapais Raymundné* felvétele.

ban, Kínában és Turkesztánban honos életfa (*Biota orientalis*). Tudjuk, hogy Európa középső részében és nálunk a XVIII. század végén kezdték a temetőket kitelepíteni, hajdan ugyan a templomokban és a templomok körül temettek. A Kíná-

regi temetőinknek valóban méltó díszei. Nem igényes fa, különféle talajunkban is jól fejlődik, ezért mindenféle értelemben megérdemli nálunk az életfa nevet; ennek igazi jelentését a rohanó élet bizony régen elfelejtette.

AZ AGANCS TÖRTÉNETE.

Írta: **Tasnádi-Kubacska András.**

III. Számfölötti szarvak.

A fölösszámú szarvak és agancsszarak, mint különlegességek, kezdetől fogva érdekelték az embereket. Ritkasággyűjtők, vadászok, főurak számára keresett cikkek voltak. Jól megfizettek értök... ezért régtől fogva hamisították őket.

Különösen becsesek voltak egyidőben a négykampójú zergetroféák. Négykampójú élő zergét vajmi ritkán láttak. *Alston* írt le egyet, egy másiknak a fényképét pedig az egyik berlini vadásztárs közölte 1912-ben. Ennyi körülbelül az összes eddig ismert példa. Néhány évtizeddel ezelőtt, csodálatosképen, négy-, ötkampójú, sőt hat- és nyolckampójú zergetroféákat kezdtek árulni. *Köbell* többet ábrázolt is közülük.

Sok ember szeret olyasvalamivel kérkedni, ami másnak nincsen és nem is lehet. Biztos kéz, látó szem öröme, mindez hiábavaló, öreg vadász-cimborák! Száz esztendőben ha egyszer akad olyan ritka szerencse, hogy valaki négykampójú zergét ejthet el. Óh, áldott emberi butaság! *R. Mader* jónévű gyűjtő 280 koronát fizetett egy ilyen példányért! *Mader* a maga példányát Szent-Gallenben vásárolta, de vadásztársai hamarosan kiderítették, hogy a nagyszerű zsákmányt Salzburgban készítették. A többkampójú zerge-

troféák gyártása ekkorára már annyira fellendült, hogy a tisztességtelen iparágnek hatósági eljárással kellett véget vetni. A »szerencséskezű vadász«-t, aki *Mader*-t falhoz állította, nyolc hónapra zárták be.

A hamisítást a következőképpen hajtották végre. A szardíniai házijuhok között aránylag gyakori a négyszarvú példány. A ritkaságkészítők tehát levették a házijuh szarvcsapjairól a tülköt, azután megfelelően körülvágva a homlokcsontot, hogy az többé ne legyen felismerhető, a megfaragott szarvcsapokra ráillesztették a zergekampókat. Ha gyakorlottkezű ember végezte a dolgot, a hamisítást alig lehetett észrevenni.

Nagyon jól ismerték az emberi természetet, akik azokat a négykampójú zergéket »lőtték«. Mennél rendellenesebb az agancs, annál kevésbé agancs, de annál inkább ritkaság. Boldogult *Lósy József*, a kitűnő állatbúvár és szenvedélyes vadász, csendes gúnnyal mosolyog ezen az emberi gyengeségen. »A torzulás valódi értéket nem ad az agancsoknak,« de »annál többet mutat, annál többet ér a vadász szemében.« »Az értéket a szabályos túlfejlődés és az ősiség, az erő igazi jelei adják meg csupán. A torzok esetleg elárulják azt, hogy

a pagonyban, erdőben a vadászó kezére van bízva a vad és megadják azt a megszívlelni való tanulságot, hogy az állatot golyóval kell löni. Abban, amikor az őz nyúlsörétre marad, senki se találjon dicsőséget és ne lásson a mellékagancsokban, az erdő nyomorának címerében, büszke trofeát.» Lósy-nak igaza van, hogy miért, azt hamarosan látni fogjuk.

A négyes zergekampóknál is keresettebb volt azoknak az állatoknak szarvval ékes koponyája, amelyek egyébként nem viselnek szarvat vagy agancsot. Bőséges irodalma van például a szarvval vagy agancsval ékeskedő nyúlaknak.

Valamikor, a földtörténeti múltban éltek szarvval felfegyverzett rágsálók. Ilyen volt például az északamerikai Nebraskában az alsó pliocénkorban elterjedt *Epigaulus hatcheri*. Ez a különös állat földalatti lyukakban tartózkodott és jellegzetesen ásó életmódja volt.

A kipusztult családnak több neme és faja élt a miocén kortól kezdve; valamennyi állatnak hatalmas *postorbitalis* szarva volt.

Am ezek az állatok jóval az ember megjelenése előtt kihaltak és maradványaik is csak az utolsó félévszázadban kerültek napvilágra. Az ember ezéért mitsmen tudva róluk, szarvval felfegyverzett rágsálókat talált ki a maga mulatságára.

Gessner Konrád, majd az ő nyomán *Forer* írt le első ízben részletesebben szarvat viselő nyulakat. Az egyik nyúlkoponyának a szemüreg és a fül között egyenként tíz centiméter hosszú, kevésbé görbült, vékony két szarva volt, az egyiknek rövid oldalága is nőtt. Mai megítélésünk szerint ezek esetleg bőrszarúsodások, illetve bőrszarvak (*cornu cutaneum* képződmények) lehettek. Egy másik koponyának csak a töredéke maradt meg, mintegy hat ujj hosszú »őz«-agancsval. Ez a töredék természetesen nem származhatott nyúl koponyájából.

Az első példányt a szász választófejedelem ritkasággyűjteményében őrizték, a másodikat Haunaut urának várában mutogatták a XVI. században.

Gessner megemlíti, hogy előtte *Gassendus* is írt szarvval nyulakról. Egy orvos özvegyénél láttak szerinte »szarvat viselő nyulakat. Ezek, amint mondták, Norvégiából valók. Az egyik már nem élt.«

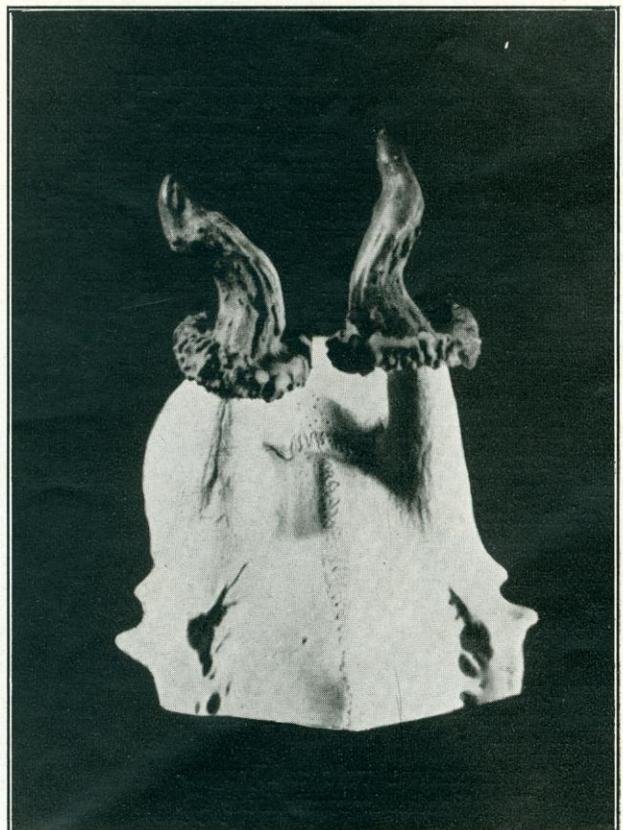
Plinius, *Aelianus* és a többi ókori író mitsmen tud a szarvval nyúlról, de tele van hírével a régi arab irodalom. *Alcazuin* (†1283) és *Damiri* (†1405) beszél a csodálatos *Mirag*-ról, a homlokán szarvat viselő, nyúlhoz hasonló állatról. »Valamennyi élőlény menekül előle, ha megpillantja. A tenger közepén él egy szigeten.« A szarvval nyúl meséje tehát az araboktól került az európai irodalomba és lehetséges, hogy a *cornu cutaneum* egyes ritka esetei tartották fenn a mese hitelét a múlt század derekáig. *Ridinger* 1760 táján őz-agancsot viselő, feketefoltos nyulat ábrázolt,

Szarvas rágsáló (*Epigaulus hatcheri*), Észak-Amerika pliocénjében élt. R. Bruce Horsfall rajza.

Laurof pedig 1830-ban, vadászati munkájában, külön fejezetet szentelt az állatnak.

Ma a szarvat viselő nyúl hagyományos vadásztrefa. Lehet, hogy a régiek agancsos-nyúltörténetiben gyökeredző, nemzedékről-nemzedékre szálló mondáknak végső maradványa. Fialat, gyenge kis őzbakok satnya agancsökevényeit szokták kitömött nyúlfejekre illeszteni. Ártatlan beugratások, kedélyes nevetések tréfás trofeái ezek.

Csenevész őz-agancs. Ilyen példányokból készül a »nyúlagancs«. Nadler Herbert felvétele saját gyűjteményéből.

Az *Arsinoitherium* koponyája.

Nadler Herbert beszélt a szerzőnek, hogy Ausztriában több helyen is látott agancsos nyúlfejeket kitömve. Nagyszerű gyűjteményében tucatnyi fejletlen »nyársas« őzagancsot őriz, ezeknek bármelyike alkalmas lenne nyúltrófeák készítésére. Közülök egyet fényképen is bemutatunk olvasóinknak.

Számfölötti szarvak és agancsszárak természetesen lehetségesek, de nem nyulakon.

A Föld kipusztult állatai között számos olyan akadt, amelyik több pár szarvat viselt. Andrews például Egyiptom felső eocénkori rétegeiből leírt egy óriás patás állatot, az *Arsinoitherium*-ot. Ez a szörnyeteg hatalmas szarvpárt viselt orrsontján, egy másik, kisebb szarvpárt pedig homlokcsontján. Egyetlen kihalt vagy élő emlős állatnak sem volt ekkora szarva az orrán. A koponya hossza, az öreglaktól a szarvcsap csúcsáig egy méter és kilenc centiméter.

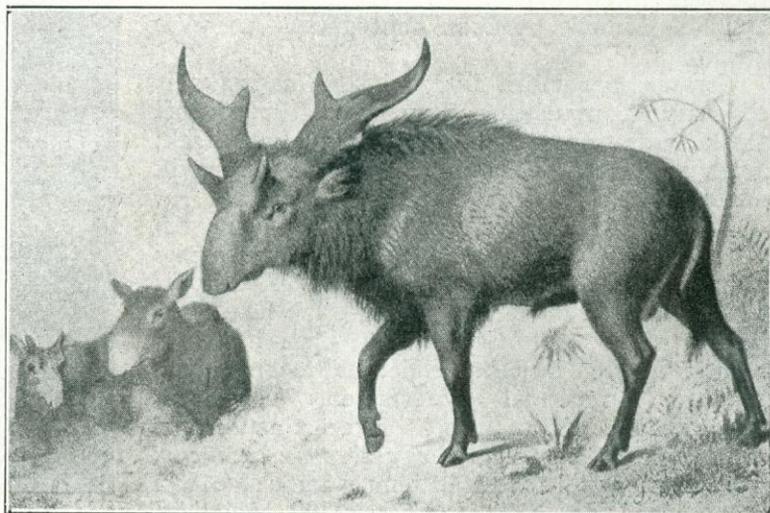
Két pár szarva volt a Nyugatindia alsó pliocén korszakában élt *Sivatherium giganteum*-nak, a zsiráf-félék ősi rokonának. A nagyobbik szarvcsap pár üreges volt, mégis elég

erős lehetett ahhoz, hogy az állat fegyvernek használhassa.

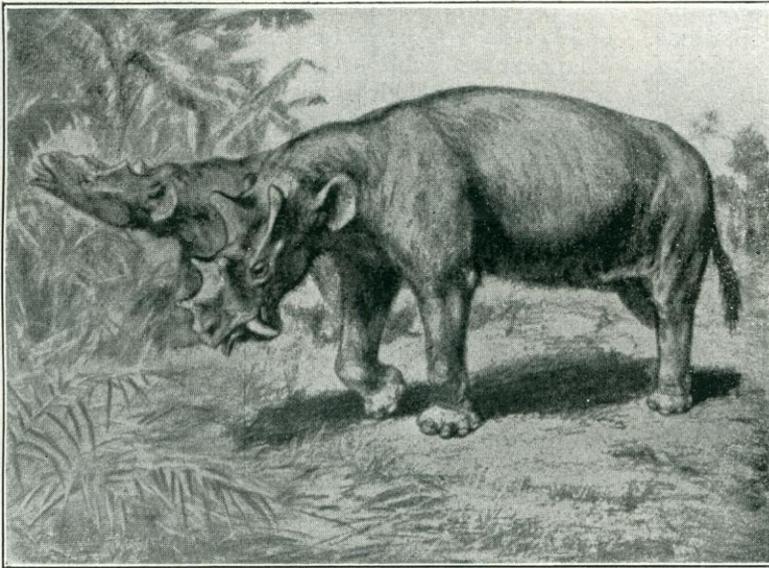
Északamerika eocén-kori rétegeiből kerültek napvilágra az *Uintatherium laticeps* maradványai. Az *Uintatherium* életmódja nagyjából hasonlított a mai elefántokéhoz. Korának legnagyobbtestű szárazföldi emlős állata volt. Fogazata elárulja, hogy a vizilovakhoz és a tapirokhoz hasonlóan, magas koronájú zápfogai-val szétnyomta lágy növényi táplálékát. Végtagjai oszlopszerűek, az elefántéhoz hasonlóak, felső állkapcsában kétélű, végükön vésőformán kiszélesedő, hatalmas szemfogak voltak. Az elefántnagyságú állat koponyáján három pár szarv meredt fölfelé. A tehénnek valamivel kisebb szarvcsapjai voltak. A *Dinocerata*-k — ahová az *Uintatherium* is tartozott — az eocén végén kihaltak, anélkül, hogy az ősmérkői szárazulatot valaha elhagyták volna.

A több szarvpárt viselő állatok tehát nem mindig a véletlen szülöttei. Ma is él egy antilopfaj, az indiai *Tetraceros quadricornis*, amelynek négy szarva van. A tíz-tizenkétféle méteres, hosszabb szarvpár az *os frontalis* hátsó részén, az egyharmad hosszúságú elülső szarvpár pedig közvetlenül az *orbita* mögött nőtt. Szarva csak a hímnek van. A kistermetű állat magassága marjáig 60—65 centiméter. Nagy féltékenysége miatt bajos dolog életmódját a szabadban megfigyelni. A fogságban gondozott állat, még ha fiatalon fogták is, korosodva egyre vadabb lesz. A bak pázrás idején annyira ingerült, hogy vakmerően nekimegy minden más állatnak és elszántan megtámadja ismert etetőjét is.

Megszoktuk már, hogy állandóan kétszarvú állatokat lássunk — írja Szalay Béla —, azért az ember a többszarvú példányokat ősidők óta

A *Sivatherium giganteum* képe.

Az *Uintatherium laticeps*. Elöl a bika, mögötte a tehén. R. Bruce Horsfall rajza.

élénk érdeklődéssel figyelte. Ezek az állatok évszázadok óta büszkeségei az állatkerteknek és vadásoknak. Fölősszarvú juhot tartottak 1568-ban báró Zay felsőmagyarországi birtokán, 1730-ban a bécsi Belvedere-ben, 1862-ben a bécsi állatkertben, a múlt század végén Moszkvában, Hamburgban, Münchenben. Több példánya volt a múlt század elején a stuttgarti állatkertnek. Antwerpenben 1858-ban egy négyszarvú kos 30 frankért cserélt gazdát. Többszarvú kecskéket tartottak Bécsben, a mühlhauseni állatseregletben, Hohenlohe hercegnő parkjában, Frankfurtban, Coburgban (feljegyezték, hogy az ott fogvatartott négyszarvú példány utódai is négyszarvúak voltak), San-Franciscóban.

A számfölötti szarvak között vannak olyanok, amelyeken a tülök saját szarvcsapján nőtt. Ezeknek a szarvcsapja éppúgy a homlokcsont kinövése, akár a rendes szarvcsap. Miben sem különbözik tőle. Ezek az igazi számfölötti szarvak.

Ha a szarvcsap hiányzik, a tülök mozgékonyan csüng a bőrön és csupán bőrszarúsodás, az úgynevezett bőrszarv. Ez nemcsak az állat fején nőhet, hanem ajkán, az orrcsont fölött, nyakán, hátán, végtagjain vagy lapockája fölött is. Vannak csüngő-, fityegőszarvú jószágok, ezeken a bőrszarvak a homlokcsapok hiánya miatt a rendes szarvak helyén nőnek, akárhányszor elfajzást, korszulást jelezve. Bőrszarvak régóta ismeretesek. *Aldrovandi* »Természet történeti«-jában egy ökröt ábrázol tizenöt centiméter hosszú *cornu cutaneum*-mal a nyakán. *Bergmiller* zergéken látott bőrszarvakat.

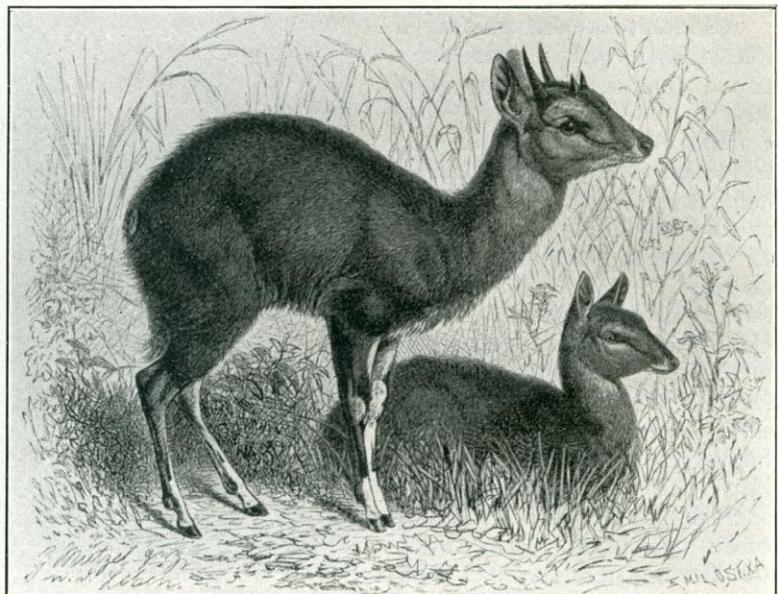
Fölősszámú szarvak keletkeznek, ha a fiatal állat növekedő szarvcsapja megsérül, kettéhasad. Ilyen esetben több homlokcsap fejlődhetik

vagy egy homlokcsap ketté ágazik és két szarv nőhet egy csapon. A legtöbb esetben ez a magyarázata az igazi számfölötti szarvak keletkezésének. A kutatók egy része régóta hangoztatja, hogy a juhok számfölötti szarvait a növekedő csapok hasításával mesterségesen is létrehozhatják. (*Schweinfurth, Thaur, Linne, Hahn*). *Fitzinger* az emlőállatokról írt népszerű természettudományi munkájában a fölősszarvú juhokkal hosszasan foglalkozva, hangoztatja, hogy »a hatos vagy nyolcas szarvak legtöbbször nem természeti véletlen folytán nőttek, hanem fiatal állatok négyes szarvcsapját meghasítják a pásztorok, majd további növekedésükben sorsukra bízzák.«

Bergmiller és mások ismertettek eseteket, amidőn fiatal zergén, kecskén, juhon a félig fejlett szarv a szarútülök alatt megsérült (mesterséges beavatkozás nélkül, köhullástól, öklelés közben, bukás következtében) és fölősszámú szarv növekedett. Az ilyen módon megsérült zergeszarvak különben sem tartoznak a túlságos ritkaságok közé. A szarvcsap letörik a szarúkamppóval együtt és csak egy csonk, némi szarúborítással vagy anélkül, jelzi a sérülést.

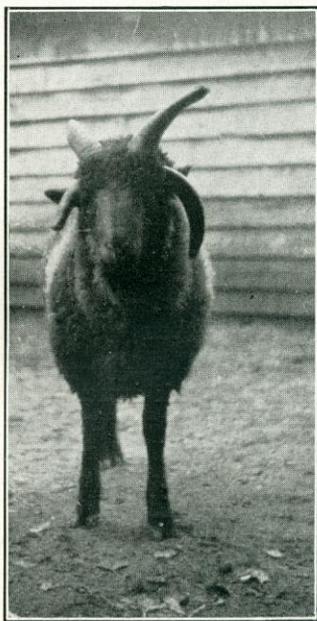
Plinius »*Historia naturalis*«-ában háromszarvú »indiai barmot« (valószínűleg zebut) említ. Adatát átveszi a középkor végén *Albertus Magnus*. Háromszarvú ökörkoponyát találtak Turkesztánban és *Kojevnikov* a századfordulón bevezeti az adatot az irodalomba.

Juhokon és kecskéken a számfölötti szarv aránylag olyan gyakori, hogy régebben külön fajtákba foglalták egybe őket. *Buffon* a XVIII. század derekán »Általános természet-történeti«-jában esztelenségnek bélyegzi ezt a szokást, mondván,

A négyszarvú antilop (*Tetraceros quadricornis*). *Brehm* nyomán.

hogy a szarvak alakja és száma annyira változó, hogy az a faj meghatározására nem alkalmas. Ehhez a felfogáshoz csatlakozott később *Giebel*, megszüntetvén az *Ovis polycerata* faj, illetve alfaj önállóságát. Érdekes, hogy a legutóbbi esztendőben egyre nagyobb azoknak a bűvároknak a száma, akik azt vallják, hogy a szarv és az agancs éppen rendkívüli változékonysága miatt akár hányszor nem alkalmas a faj pontos meghatározására.

Négyszarvú merino-kos Dél-Amerikában, Chileben. *Hagenbeck* hamburgi állatkereskedő közlése szerint a merino-juhok között gyakran akad négyszarvú példány.

Toula bécsi őseletbűvár 1907-ben egy négyszarvú juh (*Ovis*) koponyát ismertetett *Éggenburg* negyedkori rétegeiből. Egy másik példányt a bécsi Hofmuseum őriz, hihetileg szintén fiatalabb negyedkori üledékből. Négyszarvú juhkoponya került napvilágra a mecklenburgi tőzegtelepekből, Angliában pedig római sírokból.

Islandban a fölösszarvú juhok olyan gyakoriak voltak, hogy az irodalom az islandi juhajtát *Ovis polycerata* névvel jelölte meg.

Islandban a fölösszarvú juhok olyan gyakoriak voltak, hogy az irodalom az islandi juhajtát *Ovis polycerata* névvel jelölte meg.

Wilhelm írja, hogy legtöbbjük háromszarvú volt. A harmadik szarv középen nőtt a homlokcsontból és egyenes volt. *Pethe Ferenc* hazánkfia is megemlékezik róluk »Természet Historiá«-jában (1815), *Fitzinger* pedig *Ovis brachyura borealis* névre kereszteli »az északi juhajtát«. *Thaer*, *Linne*, *Stephensen*, *Hahn*, *Szalay*, mind foglalkozik vele.

Csodálatosképpen gazdag a fölösszarvú juhok ismeretében a magyar irodalom. *Zay Ferenc* báró felesége, *Gara Borbála* 1568 július 22-én kelt levelében arról értesíti urát, hogy »az vadak jól vannak, az dám vadak is és az belény, az darvak és az tengeri kecskék, az 4 és 5 szarvú bárányok«. Augusztus 23-án Ugróczról Kassára menesztett levelében viszont váratlan szerencsétlenségről számol be: »Meg ilyen Bánathom esett, hogy nagy Boldogasszony napjára való werradóra az ötszarvú báránt az ebek megölték vót, kiket rajtha találtak, de én is azt kik miatt lött, legottan megmegölettem.«

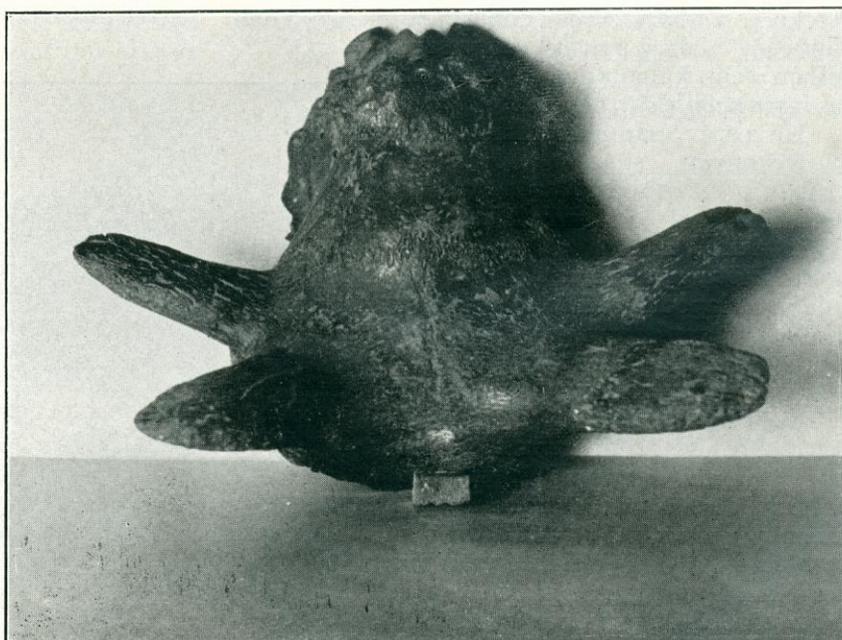
Az elmúlt félezedév emberét különösen érdekelték a szörnyszülöttek és állati torzok. Ha átlapozzuk a múlt század hatvanas, hetvenes és nyolcvanas éveinek vidéki újságjait, telve vannak ilyen »csudák« emlegetésével. Telve vannak velük az orvosi könyvek, régi krónikák, alkalmi nyomtatványok és rölapok. Ezért érthető, hogy főúri vadaskertek sem lehettek el nélkülök. A Belvedere állatseregletében, Bécsben, 1730-ban nem kevesebb mint négy négyszarvú juh volt. Két év multán ugyanott már egy ötszarvú juhot is mutogattak.

Müller 1859-ben Lengyelországban látott Magyarországból átterelt juhnyáját több négyszarvú juhhal. *Szalay Béla* a nagyszebeni múzeum gyűjteményéből írt le egy négyszarvú és egy ötszarvú juhkoponyát, valamint egy ötszarvú kecskekoponyatetőt. Valamennyin rajt volt még a szarutülök. A Nemzeti Múzeum őslénytárának birtokában is van egy négyszarvú juhkoponyatető négy szarvcsappal.

Jäger 1862-ben egy négyszarvú kosról azt írja, hogy: »emberre ártalmatlan, de valamennyi állatnak elkeseredett ellensége. A legnagyobb ebet is felöklelte.« Az állatot erején felül valószínűleg rendellenes szarvai kapatták el, mert a két középső, nagyobbik szarv a homlokán fölfelé állt, akár a kecske szarva. *Jäger* az első, aki határozottan megállapítja, hogy a fölösszámú szarvak öröklődnek és öröklődhetik a négyszarvú kosok vad, összeférhetetlen természete is.

Indiában, Szíriában, Perzsiában, a Kaukázusban, Afrikában, Chileben, Peruban, tehát jóformán az egész világon, ahová juhok és kecskék eljutottak, ismeretes az állatok sokszarvúsága, *polykerasiá*-ja.

Nem kevésbbé érdekesekek azok az esetek, amidőn szarvatlan nőstényeknek nő szarvuk. A szajga-antilop tehenének nincsen szarva, de a frankfurti állatkertben 1907-ben gondoztak egy

Négyszarvú juh koponyatöredéke a szarvcsappal, Magyarországról. Az Országos Természettudományi Múzeum őslénytárának birtokában.

tatár-antiloptehenet (*Saiga tatarica* L.), amelynek tizennégycentiméteres, lantalakúan görbült szarva volt.

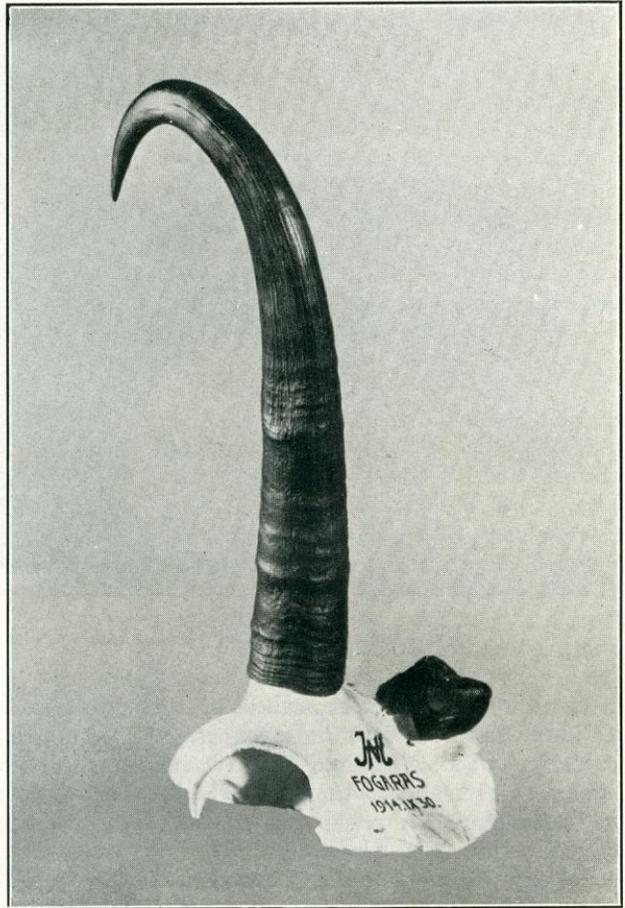
Megesik, hogy az egyik nősténynek van szarva, a másíknak meg nincs. A 40—50-kilós muflonkosok szarva négy-hat kilót nyom és 60—90 centiméter a hossza, görbülete mentén mérve. Az ilyen hatalmas fejdíszhez képest csupán rövid szarvacskák azok, amelyek egy-egy nőstényen hiábavalóskodnak. Állatkertekben többször tartottak szarvas muflonjerkét, például Drezdában, 1863-ban.

Fölösszámú szarvaknál gyakoribb eset, ha az egyik vagy másik szarv hiányzik. A legkülönbözőbb »egyszarvú« állatokról olvashatunk. Némelyik tudósítás a mesebeli egyszarvútól származik, a többi azonban megállja a helyét. *Plinius* egyszarvú mondáitól származik a poroszországi egyszarvú bölény meseje, amelyet, mint valóságot, *Stella Erasmus* említ a XVI. század elején. Több igazság van az erdélyi Kárpátok egyszarvú zergéinek mondájában. *Gessner* és *Coroll* írja, hogy »az oroszországi és erdélyi Kárpátokban élnek állatok, amelyek mindenben hasonlítanak a jólismert zergére, csupán homlokuk közepén van egyetlen fekete szarv, olyan, mint a zergekampó. Lengyel neve *Skalnakozza* és szemtanúk állítása szerint gyakran hozzák Krakóba«. *Szalay Béla* azt hiszi, hogy lövéstől, bukás közben, kőhullástól megcsonkított példányokról van szó, amiben bizonyára igaza is van.

Kőhullás, hógörgeteg a magashegységben élő legtöbb zergét, vadkecskét, vadjuhot és antilop-fajt veszélyezteteti. *Wilcek* sok évi tapasztalata alapján írja, hogy Val-Savaranche-ban évente sok kőszálikecske (*Capra ibex* L.) pusztult el hógörgeteg és kőomlás alatt. »Legtöbbnyire erős bakok, mert ezek, úgylátszik, bátrabban néznek szembe a veszedelemmel«.

Még gyakrabban törik el a szarv az ellenséggel vagy vetélytárssal folytatott küzdelemben. A tülkősszarvúak hímjei rettentő párzási harcokat vívnak. A nagytestű tulokantilopok között is a legnagyobb, legizmosabb állat, a hatalmas jávorantilop (*Taurotragus oryx* Pall.) öreg bikái gyakorta olyan hevesen tűznek össze, hogy »kölcsonösen mély sebeket ejtenek egymáson vagy eltörik szarvukat« — írja *Brehm*. Csordájukban még a fiatalabb bikákat sem tűrik. A négy méter hosszú és majdnem két méter magas bikáknak hetvenhat centiméteres szarvuk van. A tehéneké még hosszabb, mert a vén bikák szarva a használatától nagyon megkopik, akárhányszor csak harminc-negyven centiméter hosszú.

Megszokott látvány a házikecskék tülekedése. Az óvilág kecskeállománya igen változatos, ami méreteit, szőrözetét, különösen pedig szarvait illeti. Bármelyik fajtát nézzük, a bakok szarvukat kitűnően tudják használni. *Pechnel-Loesche* írja az Afrika déli részében élő házikecskéről: »Az állatok bátorsága a mi fogalmaink szerint valóban szokatlan. A nyáj erősebb példányai helytállnak a gyengébbekért és az európai juhászkutyák sem bírnak velük. Legderekasabb juhászkutyánk, a legjobb pomerániai fajta, vonakodott velük szemben köteleességét teljesíteni. Gyakran felöklelték, még a nőstények is, úgyhogy szégyen-

Egykampójú zergetrofea. A másik kampó a zergebák életében letört, csupán csonkja maradt meg. *Nadler Herbert* felvétele saját trofeagyűjteményéből.

szemre menekülnie kellett. Egy harapós, vad mészároskutya, amelyet egy portugál telepen néhány kecskére úszítottak, még jobban pórul járt. Ez már ismerte ellenfeleit, nem is mert nekikimenni, csak hangosan csaholva ugrált körülöttük. A vezérbak végre ezt is megúnta. Hirtelen nekiugrott a hatalmas kutyanak, ledöntötte, felkapta szarvára és vagy hat lépésnyire dobta. Mielőtt felugorhatott volna, ismét rajtarontott és a gazdának kellett beleavatkoznia, hogy megmentsse a komolyabb sérüléstől.«

Még szilajabb a házikecske vadon élő rokona, a kőszálikecske. Vén bakjai akkora szarvat viselnek, hogy ha kényelmesen akarnak pihenni, orruk hegyét közvetlenül szügyük előtt a földre teszik, azután fejüket a nehéz szarvpárral előre hajtják olyképen, hogy ornyergük, homlokuk, valamint szarvuk alsó fele a földön fekszik. A szarv súlya megüti a tíz-tizenöt kilót, hossza meghaladja a 80—100 centimétert. Képzeltető, mekkora verekedés az, amikor két vetélytárs méri össze fejedelmi díszét. »Az erős bakok kitartóan tülekednek« — írja *Brehm*. »Egymásra rohannak, mint a kecskebakok, hátsó lábukra állnak, iparkodnak a dőfést oldalt terelni s végre szarvukkal hevesen, nagy zajjal öklelőznek.«

Szívós verekedők a vadjuhok is. Az arabok között a sörényesjuhok (*Ammotragus lervia* Pall.) párviadaláról legendák keringnek. Az ember nem tudja, — mondják — mit csodáljon inkább, azt

Viaskodó gnúbikák a melbournei állatkertben. *Mondiale* felvétele.

a fáradhatatlanságot-e, amikor a szerelmes kosok, fejüket leszegve, félóráig vagy még tovább tülekednek, vagy az őrjöngő öklelést, miközben olyan lökést is elviselnek, amely az elefánt koponyáját is beszakítaná. A viaskodók egyike akárhányszor holtan marad a porondon. A nekivadult kos tülekedő, öklelő kedve tetőfokán saját fajtája nőstényeire is veszedelmes.

Valamennyi vadjuh között a legnagyobb a középázsiai kacsgár (*Ovis ammon polii* Blyth.). A kosok szarvának hegye rendszerint letört. *Severtzov* a Pamírban megdöbbenve látta, hogy a magasabb szirtek alján a koponyák tömege hever. »A párzás ideje késő ősszel van. Ebben az időben a kosok életre-halálra küzdenek egymással és ezeknek a küzdelmeknek, nem pedig a farkasoknak kell tulajdonítani tömeges pusztulásukat. Ha a kacsgárokat valóban farkasok tépnék szét, gyakorta lehetne nőstények és fiatal kosok koponyáit látni, mert a farkas ezekkel könnyebben bánik el, mint az öreg kosokkal, de úgyszólván csak koskoponyákat lehet találni. Négy-öt éves kosokét, amelyek a legharciasabbak. Ritkább a megvénült kos koponyája. A koponyák nem hevernek szétszórtan, hanem csakis a meredek

ság, dac és hirtelen harag jellemzi az európai-bölényt. A párzás ideje rendszeren augusztusban, néha szeptemberben van. Ebben az időben a bölény kövér és erős. A remeteségben élő öreg bikák felkeresik a csordát és megkezdődik a párviadal. A fiatalabb, gyengébb bikának tágítania kell, vagy elpusztul. 1827-ben a bialovicei erdőben egy hároméves kimult bikát találtak. Egyik lába szét volt roncsolva és egyik szarva tőből kitört.

Mondanom sem kell, hogy ugyanilyen vad viadalok voltak a hímek között a földtörténeti multban is. Ennek remek példáját ismertette *Moodie*, az amerikaiak nemrég elhunyt nagynevű őseletbúvára. Az északamerikai Michigan állam negyedkori (pleisztocén) rétegeiből napvilágra került egy őstulok-félének (*Symbos cavifrons* Leidy) koponyája, amelynek mély sérülése van a baloldali szemgödre alatt. A seb szarvdöféstől származott és gyógyulóban volt, amikor az állat elpusztult.

Csak egyes példák ezek az esetek tömegéből. Törtszarvú bikák és bakok aránylag gyakran vannak és ezeket az »egyszarvú« állatokat nézték valamikor külön állatfajok vagy változatok ritka példányainak.

AZ ANGORANYÚL ÉS TENYÉSZTÉSE.

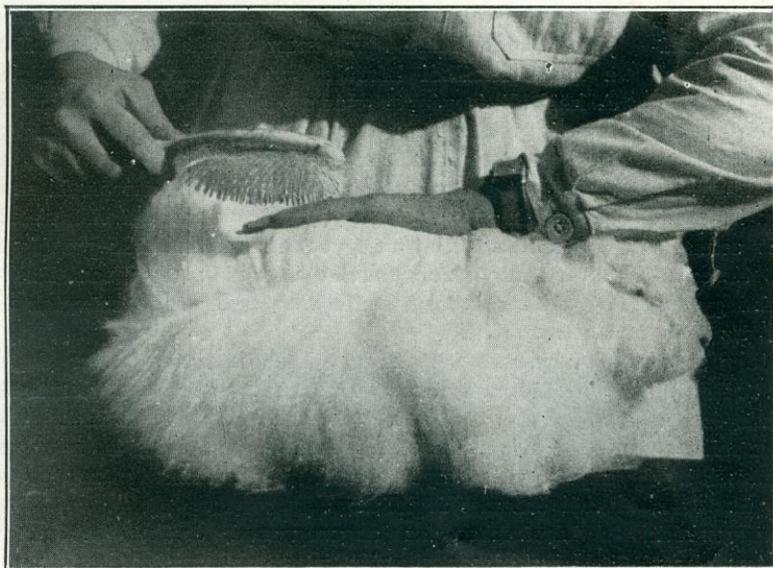
Írta: Szabó Ferenc dr.

(Folytatás.)

Takarmányozás.

A fődolog, hogy mindig kifogástalan, hibátlan, pormentes takarmánnyal etessünk, s hogy tápértéke fedezze az állat szükségletét. Mindig annyit adagoljunk, hogy állataink az eleséget jóízűen, ne túlmohón, de maradék nélkül fogyasszák el. Mert amilyen hiba az éheztetés, éppen olyan súlyos hiba a túlzott táplálás. Általában

naponta kétszer, reggel és este etessünk. A takarmány-adag a fejlett állatok számára három-négy deka abrak és négy-öt deka szálastakarmány. Az erőtakarmányt legcélszerűbb lehetőleg többféle takarmányból úgynevezett lágy eleséggé összekeverni, mert ezáltal az etetés nem lesz egyoldalú és az állatok nem válogathatnak, s mivel a lágy eleségbe darákat keverünk, az emésztést is megkönnyíti. Az angoranyúl tenyésztésének

Az angoranyúl fésülése. Hölszel felvétele.

főhaszna a gyapjú, ezért magvakkal etessünk, ugyanis a tapasztalás szerint a magok előnyös hatással vannak a gyapjúra. A szálastakarmányfélék közül a legjobb a jóminőségű lucernaszéna, ezt azonban célszerű egy nappal az etetés előtt vízzel megpermetezni, egyrészt mert ezáltal pormentesebbé válik, másrészt ettől a kis fülesztéstől jobb lesz az íze. Nyáron a szénát zöld takarmánnyal pótoljuk, de csak a reggeli adagot és ügyelnünk kell, hogy a levágott zöld takarmány legalább egy napig álljon, mert frissen sokszor emésztési zavart és felfúvódást okoz. Mivel a lágy eleség elkészítéséhez elég vizet használunk, még külön itatni csak a fias anyákat kell, ellés után a második hétig. Hogy az erőtakarmány keverékének mi legyen a tartalma, az a helyi viszonyoktól függ. Ezért nem célszerű utasítást adni, mert lehet, hogy egyes vidékeken olcsóbban hasonlóan jó vagy talán még jobb keveréket lehet készíteni. Csak egy példát adunk, amely megkönnyítheti a tenyésztő munkáját. A fejlett nyúl napi adagja reggel négy deka lágy eleség, négy deka lucernaszéna, este az első napon hat deka főtt burgonya, a második napon vízben áztatott három-négy deka tengeridara, a harmadik napon vízben áztatott három deka szemes zab.

A lágy eleség tartalma a következő:

10	kg	búzakorpa,
5	«	szójabab dara,
5	«	tengeri dara,
3	«	zab dara,
2	«	zúzott lenmag,
0.5	«	szénsavas mész,
8	dkg	konyhasó
		és fejenként két-három csepp csukamájolaj.

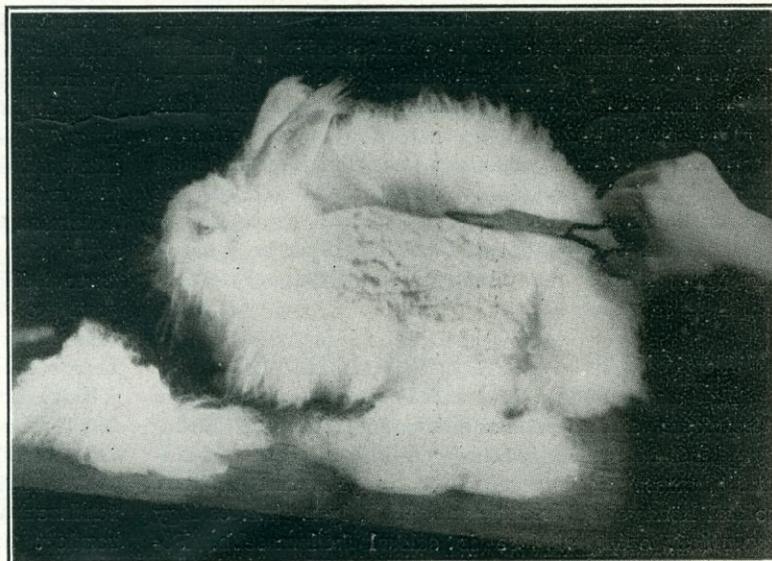
Szoptató anyáknak az ellést követő második héttől kezdve a kisnyulak számának arányában pótlékot adunk. Az elválasztás után pedig nyulainkat fejlődésüknek megfelelően tápláljuk. Az etetés elemi szabálya, hogy előbb adjuk az abrakot, utána a lucernát.

Az állatok gondozása, a gyapjú ápolása és termelése.

Az angorát főképpen kiváló minőségű gyapjáért tenyésztjük, tehát a főcél, hogy mennél több elsőrendű finomságú gyapjút termeljünk. Az angora szörzetének több mint kilencven százaléka gyapjúszőr, ellenben az úgynevezett fedőszőr a bundának csak igen kis százaléka és rövid; más fajták fedőszőre mindig hosszabb és nagyobb a százaléka. A gyapjúsálak hossza átlag, miként azt már említettük, húsz-huszonöt centiméter, de elérheti a harminc centimétert is, vastagsága pedig tíz-huszonhat mikron¹⁾ között váltakozik. Mennél hosszabbak és vékonyabbak a szálak, annál finomabb a gyapjú. A legvékonyabb és legfinomabb a nőstény gyapja, kevésbé finom a herélteké, legdurvább a hímeké. Mindig ügyelnünk kell, hogy a lenyírt gyapjú idegen anyagoktól mentes, tiszta

legyen. Ebből a célból van már a férőhelynek kettős feneke és külső lucerna-zsebe is. Fontos továbbá, hogy a gyapjú ne legyen gubancos. Ezt megakadályozhatjuk a nyulak gondozásával. Ez a gondozás életük hetedik hetében kezdődik. Fiatal állatainkat hetenként egyszer fésüljük és keféljük. Fésülésre egyszerű fémfésűt, kefélésre pedig gumibetétes, acélhegyű kefét használunk. Mind a két munkánál rendszeresen járunk el, mégpedig a fésülést a fejtől a far felé haladva és vissza, a kefélést pedig a gerincoszloptól a talpvonal felé, rétegenként haladva és vissza végezzük. A helyesen kezelt nyúl gyapjának hasznosítása nem okoz nagy gondot. A gyapjút főképpen nyírás és tépés által kapjuk. Ezenkívül a fésüléssel és a keféléssel is kapunk gyapjút. A legértékesebb a tépés által kapott gyapjú, mert ennek feldolgozása a legkönnyebb. A tépést nagyon óvatosan kell végeznünk, nehogy a még éretlen gyapjúsálakat is kitépjük, mert ezzel az állatnak fájdalmat okozunk, másrészt helyükön csupasz foltok maradnak, s ezeken csak hosszú idő múltán nő újra

¹⁾ Egy mikron a milliméter ezredrésze.

Az angoranyúl nyírása. Hölszel felvétele.

gyapjú. A tépésnek a nyírással szemben az a hátránya, hogy több munkával jár, mert gyakrabban kell hozzáfogni, a munka azonban gazdaságos, mert ezáltal több az elsőrendű gyapjú. A gyapjútermelésnek legkedveltebb módja mégis a nyírás, mert ez a legegyszerűbb és a legkevesebb szakértelmet kívánja. Ebben is be kell tartani a szabályokat, mindig a gerincvonalától a talpvonal felé kell nyírni. Egyszerű ollóval rétegenként nyírunk. A nyúl fejét és lábait, valamint hasa alját sohasem szabad nyírni. A termelt gyapjúnak legalább tíz centiméteresnek kell lennie, mert az ennél rövidebb gyapjú feldolgozása már bajos. Ahhoz, hogy a gyapjú tíz centiméter hosszúra megnőjön, legalább három hónap szükséges, tehát átlag évente négyszer nyírhatunk. A legtöbb gyapjút a herélték adják, kevesebbet a hímek és legkevesebbet a nőtények adnak. A nőtényeket sohasem fosztjuk meg teljesen gyapjuktól, csak mérsékelten nyírjuk, hogy túlságosan igénybe ne vegyük őket. Egy jó állomány évi gyapjútermelése példányonként 21,5 deka, tehát az a sokat emlegetett dolog, hogy három hímnyúl évi gyapja egy kiló, nem felel meg a valóságnak, mert noha lehet három hímnyúl, amely évente egy kiló gyapjút termel, ezt azonban általánosítani nem lehet. A gyapjútermelésre a takarmányozás, az időjárás és az állatok elhelyezése és gondozása van befolyással. A helyesen táplált nyúl több gyapjút termel, mint a rosszul takarmányozott. A legtöbb gyapjú télen terem, a szabadlevegőn tartott állatok több gyapjút növesztenek, mint a zárt helyiségben lévő, viszont utóbbiak gyapja finomabb. A nyírás után következik a gyapjú megtisztítása, majd osztályozása. Elsőrendű a hosszú, nem gubancos, vékonyszálú gyapjú, ez főképpen a nyúl hátáról kerül le. A kevésbé finom, másodrendű gyapjú az oldalakról való, végül harmadrendű a többi testrésztől lenyírt gubancos gyapjú. A gyapjút osztályozás után papírzacsokba vagy szélesnyílású üvegekbe rakjuk és leragasztjuk, hogy a molytól megvédjük, aztán elraktározzuk. Az ilyen módon kezelt gyapjút mindig könnyen lehet értékesíteni.

A férőhelyek gondozása és tisztántartása.

Az eredményes tenyésztésnek egyik legfontosabb feltétele, hogy állatainkat és ketrecüket tisztán tartsuk. Az ólaktól az ürüleket és mindenféle takarmányhulladékot gondosan el kell távolítani. Az etető- és itatóedényeket tisztára sűröljük és hetenként egyszer nagytakarítást végzünk. Ilyenkor sűröljük le a ketrec falait és oldalait forró lúggal vagy valami fertőtlenítő oldattal és ugyanezzel tisztítjuk és fertőtlenítjük a fenékdieszka alatt levő tálcákat is. Ezeket legcélszerűbb mézbe mártott söprűvel bemázolni. Ajánlatos a földnek fertőtlenítő oldattal való felloccsolása is, mert ezáltal a helyiséget portalanítjuk és a porban élő kártokozó anyagokat is elpusztítjuk. Ugyanebből a célból meszeljük be a helyiség falait oltott mésszel is, amit ajánlatos évenként többször megismételni.

Az angoragyapjú felhasználása és értékesítése.

Az angoragyapjú mindazoknak az anyagoknak készítésére alkalmas, amelyek a legfinomabb birkagyapjúból készülnek, csak hogy utóbbit mindenben felülmulja, mert az angoragyapjú annyira finom, hogy sokkal könnyebb, tisztebb melegebb, igen síma és lágy tapintású, ezért viselése is sokkal kellemesebb. Főképpen a rokkán font laza fonalakkal készült divatcikknek szép bolyhossága tetszetős. Nagy hátrányuk, hogy

az egyes gyapjuszálak könnyen kihullanak, ami viselőjüket elkedvetleníti. Ezt a rossz tulajdonságot leginkább a hazai fonalból készült divatcikkeken tapasztaljuk. A külföldi és géppel gyártott cikkekben a szálak azért nem hullanak, mert ott az angoraszálakhoz durvább felületű gyapjúfonalakat kevernek, ezek az angoraszálak sikosságát ellensúlyozzák és kihullásukat megakadályozzák. Ezek az úgynevezett angorázott fonalak. A kísérleti vizsgálatok szerint a negyven-hatvan százalékos gyapjúval kevert, angorázott fonalak váltak be legjobban. Ezekből a fonalakkal készülnek a legfinomabb szövetek és fehéreműfélék.

Egy kiló angoragyapjúból húszezer méter fonál vagy három méter szövet készül. Ezek a tulajdonságok az angora elsőbbségét a birkagyapjúval szemben feltétlenül igazolják, ami bizonyítéka annak is, hogy az angoranyúl tenyésztésével jövedelmezőség szempontjából érdemes foglalkozni.

Hazánkban az angoragyapjú értékesítése mind-ezideig bajosan sikerült, mert feldolgozásával gyáraink nem foglalkoztak és a külföldi értékesítés sem váltotta be egészen a hozzáfűzött reményeket. Az utóbbi időben a helyzet javult, egyrészt mert a külföld — miként már említettük — hajlandó a termelt angoragyapjút átvenni, másrészt mert gyáraink is kezdenek az angoragyapjú feldolgozásával foglalkozni. Talán éppen az állította meg fejlődésében ezt a tenyésztési ágat, mert eddig a tenyésztők a termelt gyapjűmennyiséget — hacsak maguk fel nem dolgozták — alig tudták értékesíteni. Tanácsos volna egy állami gyapjúbevásárló hivatalt létesíteni, mert ezzel a gyapjúértékesítés megbízható kezekbe kerülne és a termelők munkájuk gyümölcsét látnák. Valószínű, hogy ilyen beváltóhely az angoranyúl tenyésztésének sokkal többet használna, mint a tervezett tenyészállatkiosztás, mert hiábavaló a termelés, ha a tenyésztő nem tudja az árut kellő áron értékesíteni.

A nyulak betegségei.

Mielőtt a betegségek tárgyalására térnénk, egy szintén nagyon fontos körülményre kell a figyelmet felhívni, mégpedig a betegség megelőzésére való intézkedésekre. Ezek azok a gondossági rendszabályok, amelyeket már az egyes fejezetekben említettünk, de fontosságuk miatt megismételünk. Ilyenek a jól megépített és tisztán tartott férőhelyek, ezek állatainkat a meghűléses bántalmaktól, külső és belső élősködőktől, továbbá a fertőzésektől védik meg, továbbá a helyes takarmányozás, amivel a nyulakat az emésztőszervi bántalmaktól és csontrendszerbeli hibáktól óvjuk meg. Végül a helyes tenyésztési irány; lehetőleg kerülünk a rokontenyésztést, mert az az állatok ellenállóképességét csökkenti. Ezeknek az elveknek pontos betartása a betegségek elleni küzdelemben már maga nagy előny, mert az egészséges körülmények között tartott állatok erősebb ellenállóképességükkel fogva az esetleges betegségeket könnyebben leküzdik. Az összes betegségek tárgyalása felesleges, mert súlyosabb megbetegedések esetében még a gyakorlott tenyésztő is jólteszi, ha szakemberhez fordul; ezzel sok kellemetlenséget és anyagi kárt hárít el magától. A gyakoribb betegségek egyik nagy csoportjában vannak az emésztőszervi bántalmak. Ilyen elsősorban a felfűvódás, amelyet rendszerint frissen etetett zöldtakarmánnyal vagy más, romlott takarmánnyal való etetés okoz. Ilyenkor az állat szomorú, a ketrec sarkába húzódik, hasa dobszerűen megdagad. Ezt egy kávéskanal vízbe cseppentett két-

három csepp szalmiákszesszel vagy egy evőkanál méz-vízzel orvosoljuk, esetleg beöntést adunk és egy-két napig csak száraztakarmánnyal etetünk. A betegség kezdetén rendszerint gyors a gyógyulás.

Másik emésztőszervi bántalom a bélgyulladás, ennek oka lehet meghülés, rossz takarmány, bélférgesség, különböző baktériumok; tünete hasmenés. A gyógyítás a baj oka szerint változik. Enyhe esetekben elég, ha a betegnek ivóvíz helyett teát, továbbá száraztakarmányt, pirított zabot adunk. Súlyosabb megbetegedés esetén szakemberhez fordulunk segítségért.

Székrekedés esetén egy kávéskanál ricinus vagy más hashajtó segít a bajon.

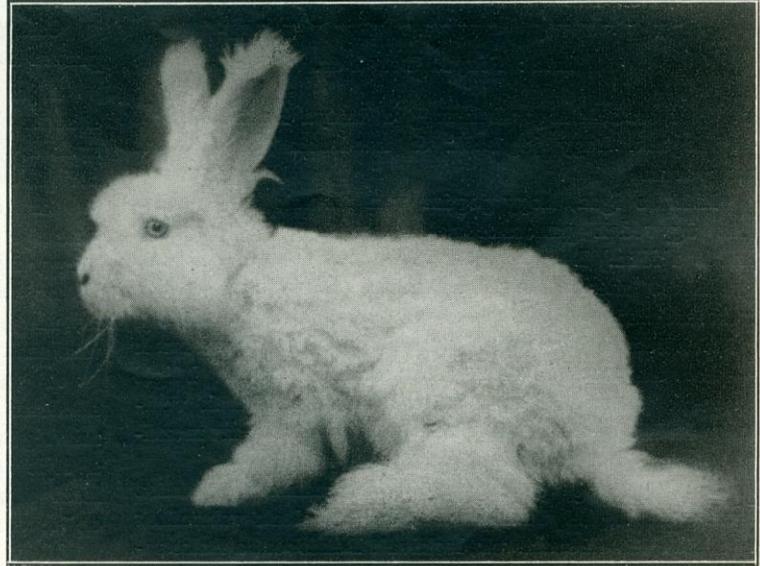
Ide kell sorolnunk még a száj megbetegedéseit, a különböző szájgyulladásokat is. Ezek többnyire nyálfolyásban nyilvánulnak, a nyálkahártyák élénk vörösek. A gyógyítás módja a naponta kétszer-háromszor egy-kétszázalékos timsós vagy klórkáliumos oldattal való öblítés.

A meghüleses bántalmak közül a leggyakoribb megbetegedés a nátha, ez vízfolyásban és tüszögésben nyilvánul. Amíg csak meghülés okozza és a váladék tiszta, citromlének, vagy kétszázalékos borsavoldatnak az orrba fecskendezése vagy — amennyiben sebek is vannak — az orr nyálkahártyájának mentholos vaselinnel való bekenése ajánlatos, ami csakhamar gyógyulást eredményez.

Súlyosabb a dolog a rosszindulatú nátha vagy házinyúlszopornyica esetében. Ezt a betegséget az orr- és fejnyálkahártyát megtámadó igen sokféle baktérium okozza. Tünetei igen magas láz, étvágytalanság, tüszögés, gyakori kezdetben híg, majd genyes orrfolyás, lesóványodás és végül elhullás. A súlyosan beteg állatokat orvosolni nem lehet. Az ilyeneket le kell ölni, hullájukat el kell égetni, az egészséges állatokat pedig előzően el kell tőlük különíteni. Ezenkívül a férőhelyeket és etetőedényeket gondosan fertőtleníteni kell. Az elkülönítés alkalmával az egészséges nyulakat vegyük ki a betegek közül, mert ekként legalább az új férőhelyeket nem fertőzik meg. A betegség a takarmánnyal és ivóvízzel, továbbá a kitüszögött vízcepekkel terjed tovább. Az újonnan beszerzett állatokat két hétig tartsuk szigorú megfigyelés alatt. Mivel a bajt sokszor *Coccidium*-ok is okozzák, tanácsos állatorvoshoz fordulni.

A nyulak legveszedelmesebb betegsége a *bélcoccidiasis*. Okozója a *Coccidium cuniculi* nevű véglény, ez a májat, a bél, orr és torok nyálkahártyáját támadja meg és aszerint, hogy melyik a leginkább megtámadott szerv, véres hasmenésben, tüszögésben nyilvánul. A hasmenés mindig súlyos vérömléses bélgyulladás következménye. A bélsár híg, fekete-vöröses, nyúlós, nyálkás, az állatok hamar lesóványodnak és elhullanak. Az elhullási százalék igen nagy, majdnem száz, és mivel a betegség ellen mindeztől biztos szerünk nincs, egyike azoknak a betegségeknek, amelyek egy virágzó nyúltenyésztést is hamar tönkretelhetnek. Főképpen a fiatal állatok betegednek meg, de majdnem minden idősebb nyúl bélsarából is kimutatható. Az állatok az eleségtől és ivóvíztől fertőződnek. Igen gyakran vannak káros hatással a szervezetet gyengítő körülmények — például a vasúti szállítás, meghülés — ezek következtében a rendes körülmények között talán ártalmatlan *Cocci-*

dium-ok is megindítják a káros folyamatokat. Védekezni főképpen a beteg állatok elkülönítésével, száraz takarmánnyal és a férőhelyek állandó fertőtlenítésével kell. Végül nagyon vigyázzunk az újonnan vásárolt állatokra, ezekről bélsárvizsgálattal kell megállapítani, hogy egészségesek-e vagy sem. A betegség gyógyítására az állatgyógyászatban igen sokféle szerrel kísérleteztek, de eredménytelenül. Meg kell említenem a *Román Béla* által használt szert, amely szerinte igen eredményes és még a *Coccidium* okozta náthát is gyógyítja. Ez a szer a következő:

Lenyirt gypjütermelő angoranyúl. Hölzel felvétele.

Forralás után langyosra hűtött 20 liter vízhez hozzákeverünk

- 4 kg *sirupus simplex*-et,
- 25 gr *cresolin medic*-et,
- 5 gr *oleum anisi vulgaris*-t,
- 40 gr *natr. carbonic. puriss. cryst*-ot.

Ezt az orvosságot literes üvegekben tároljuk és ledugaszoljuk. Ha a betegség jelentkezik, ebből a szerből három-négy napig naponta háromszor egy kanállal adunk beteg állatainknak. Az állatkertben ezzel a szerrel még nem kísérleteztünk, mivel ezideig nem volt rá szükségünk.

A bőr megbetegedései közül a legveszedelmesebb a rühösség. Ez legtöbbször a fülön jelentkezik és heves viszketegséget okoz, majd sárgásbarna felrakódások keletkeznek. Orvoslása a varoknak olajjal való felpuhítása és eltávolítása, továbbá rühkenőcsök alkalmazása. Ebben az esetben is szükséges az elkülönítés és fertőtlenítés.

A felsoroltakon kívül még számos megbetegedés van, tárgyalásuk azonban felesleges, mert felismerni és orvosolni csak állatorvos tudja. Ezeket a betegségeket még a gyakorlott tenyésztő sem tudja kellőképpen felismerni, s ha gyógyításukra mégis vállalkozik, sokszor igen nagy kárt okoz vele magának.

*

Irodalom. *Seiler Ernő*: »A selyemszörű angoranyúl és más hasznóhajtó nyúlfajták tenyésztése.« *Vervőzei Andrássovich Géza*: »Házinyúl tenyésztés, gerezna és

angoragyapjú termelés. « *Román Béla* : »Az angoranyúl-tenyésztés kézikönyve.« *Éhik Gyula dr.* : »Prémésállatok tenyésztése.« *Burghardt* : »Die Kaninchenzucht.« *Marie Luise Roon* : »Soll ich Angorakaninchen züchten?« (Land und Frau, 21 Jahrgang, 22. sz. 259. oldal.) Nyúl-tenyésztéssel foglalkozó magyar folyóiratok.

A MAGYAR KUTYA

Rovatvezető: **Abonyi Lajos dr.**

A MUDI (HAJTÓKUTYA).

Írta: **Fényes Dezső dr.**

Volt osztrák sógoraink még a kutya Bach-világban ránkfógták, hogy jogászok és kanászok vagyunk mi magyarok.

Hát az igaz, hogy jogász van nálunk éppen elég. (Az ügyvédek panaszkodnak, hogy sok az eszkimó, kevés a fóka.) De nem csak jogászaik vannak. Kitűnő gazdáink, mérnökeink, orvosaink, tudósaink, íróink, művészeink is vannak, egyszóval, szakembereink vannak, minden téren. Nagy szükség nincs rájuk, mert a jogászok — köztudomás szerint — mindenhez értenek. Mégis megeskik (állítólag), hogy kikérik a szakemberek véleményét. Meg is hallgatják őket, udvariasan. És azt mondják, hogy jójók. Aztán elintézik az ügyet.

Az meg, hogy a magyar nemzet másik fele kanász lenne, túlzás, helytelen általánosítás. Voltak valamikor céhbeli s vérbeli kanászok, legkivált Békésben, a Bakonyban, meg Gömörben. Kutyakemény emberek voltak. Nyakukba akasztották az ustort meg a tarisnyát, belekoptek a markukba, megfógták a kézbevaló baltát, oszt kihajtottak makkolatni. Kinn is háláltak — megtisztelem — a disznóval az erdőben egész télen. De már-már kipusztult a valóságos, céhbeli kanászok vére, nemzetsége.

A jómultkoriban a községi kondást, jobban mondva a hajtókutyáját kerestem az egyik palóc faluban. Ügyes kis kutya volt, rá való nézve. Úgy is hitták, hogy »Ügyes«. Cifraszőrű, négyszemű, fecskelábú, csigaszemű, kurta — úgy született farkatlan. Kettős saskörme volt mind a két hátrólsó lábán. A pásztorok azt tartják, hogy erről ismerni meg a valóságos hajtókutyát.

Nem tudtam rá megegyezni. Pedig három kutyája volt az öregnek. Egyik puliforma, másik pumiforma, harmadik meg az a valóságos hajtókutya, akiről most szó van. Így kezdtem:

- De sok kutyája van, Igus bácsi!
- Csak egy íge. Az három szál. *)
- Azt az ügyes kis bakot megvenném.
- Az Ügyest? Hát... nem adom! Micsinálna az ilyen magamfurma cselédember kutya nélkül? De tessék elhinni, tekintetes uram, hűséges egy szolga... nem takaroc a dógodra, te büdös! Tuggya a büdös, hogy róla van szó, azér pislog ide a büdös. Fáin egy kutyka, csakhogy genge. Megtisztelem... a disznó körül erős kutya kell. De azér tessék elhinni...

Hát nem adta. Egy évre rá megest csak megpróbáltam. A tavalyi kondást nem találtam. Elköltözött más vidékre. A kutyája is elköltözött, a másvilágra. Bárhanem megétette valaki.

*) A motóllán 1 íge = 3 szál. 1 pászma = 30 íge.

Az új kondás városi úrforma. Horpadt keménykalap. Kockás szakkó, pantalló. Magas kaucsukgallér, nyakendő nélkül. Félretaposott, hegyesorru, sárga félcipő, harisnya nélkül. Hóna alatt sétapálca. Kezében detektívregény. Kutyája nincs. A disznó meg... tudjafene merre van.

Hát ha már a mai magyar kanászok is ilyen művelt úriemberek, itt az ideje, hogy a külföldet elvégre mi magunk tájékoztassuk hazánk felől, népünk felől, magyarfajta pásztorokutyaik felől. Elsőbb azonban mi magunk ismerjük meg magunkat és a magunkét: népünket, földünket, magyarfajta kutyáinkat. Most éppen a magyar pásztorokutyaikról és különösen a mudiról van szó.

Csengő szól ott valahol a Verő-oldalban, a Gyugdelpuszta felett, a Másistenbérc alatt...

A juhász elől megyen, mellette a kiskutyája. Mögötte a birka, eggyesomóba. Oszt ha kárbatéved vagy széjjelszakad, elszéled, a juhász csak sívít eggyet, a juh összeszalad, észnélkül, eggyeserre. De azér — tessék elhinni — svandra egy állat a juh. Kicsiny, az igaz, de nagy a gambája, vagyis a szája. Ha nem tartják jól, semmiremegy, felforog eggyik a másik után. Tavaszkor, fű-újóláskor, motozra, úgy tud veszni, akar a légy őszkor. A ló, meg a szarvasmarha, elébb betegeskegyik. De a juh csak gondol eggyet... oszt megdöglik.

A szarvasmarhát megest másféleképen hajtja az alkalmas kiskutya. Előlről. Szemközt fordul vele, oszt mindég csak az órra után kapdos. A marha meg csak a fejét rázza, oszt mindég csak a kutykára tör. Azt hiszi a marha, hogy ő hajtja a kutykát. Nagy a feji, de keves az eszi.

Megtisztelem... a disznó nem olyan, mint a rendes marha, teszem azt a juh. Rendetlen. Ha elérehajtták, visszatör hátrafele. Kinn a legelón meg ahány, annyi-fele csévelyeg, bele a kárba... hogy gyűjjön rá a rossz nehesség! Tíz ember vagy száz ember is nem tudja összetartani, mégha naphosszat futkos is, lelketlen, mégha a lábát leszaladja is. De eggy ember meg eggy jó kiskutya meggyőzi.

— Ügyes te! A Göndört te! A Barnát te! A Sedrest te... a héccencségit!

Az Ügyes máris ott cihol a Göndör órra előtt, forog, akar a motólla. Belekapackodik a Barna farába, akar a

A »Bujzi (Szécsény)« nevű mudi-szuka (cifra).

A »Hajtó Bujzi« nevű mudi-szuka; apja »Ügyes (Nyirjes«, anyja »Bujzi (Szécsény)«.

paklincs. Körölkapja a Sedrest meg mind az egész kondát százele van egyszerre. A kanász meg rátámaszkodik a hétszergörbe hagyítóbotjára, oszt néz bele a világba. Csak a pofája jár, hogy a pipája ki ne aluggyék.

A juhász is, a csordás is szeretyi a jó hajtókutyát. De csak a kanász tudja azt igazán megbecsölni. . .

Hajtókutya, mert juhot, szarvasmarhát és — megtisztelem — sertést is hajt. Idefenn, ebbe a görbe palóc tartományba, úgy szokálják mondani, hogy hajt. Odale meg az Alföldségen, úgy mondják, hogy terel. (Nem is tunnak azok odale magyarul. A lyétlára azt mondják, hogy lajtorja!) De azér egykutya.

Városi urak, akik a hajtókutyát nem ismerik, azt hiszik talán, hogy ez is valami átkozott kopó, aki a vadat . . . szarvast, őzet, nyúlat hajtja kifele a határból, kifele a világból. Isten őrizt!

A városi úr kérdezi a juhászt:

— Mondja csak barátom, mit eszik a kutyája?

— Hát amit én.

— Hát maga mit eszik?

— Hát szalonnát meg kenyeret.

— A kutyája is szalonnát eszik?

— Azt már nem!

Hát a juhász kutyája kenyeret eszik csakugyan. (De azért úgy négy szemközött minden tisztességes pástorember megmondja, hogy nem is hajtókutya az, aki a nyúlat nem tudja megfogni. Ha jó a kutya, jóllakik a kutya is. Meg a gazdája is. Nono.)

A Duna meg a Tisza között, Pest vármegyében, sokat vadásztam ott, még a háború előtt, a tehénjárásokon, turjánokon, széles székes mezőkön. Ott, arrafelé sok effajta kutyát láttam, volt akit úgy hitt a gazdája, hogy »Mudi.« Azt mondta neki: »Mudi te! Az elejbe te!«

A hajtókutya a fajta neve — mesterség szerint — itt a Palóc-földön. A Mudi meg egyik-másik hajtókutya keresztneve a Duna-Tisza-között. De bátran átvihetjük a mudi nevet általánosítással a fajtára is, mert szép név, és értelmes. Azért értelmes, mert semmit se jelent. Nem okoz fogalomzavart.

A Tiszántúl ugyanez a kutya német puli. A Dunántúl meg juhász-spicc. Való igaz, mert ez a kutya német is, puli is, juhász is, meg spicc is. Szóval mondva magyarfajta.

A merinó birka nem közvetlen Spanyolországból származott be hazánkba. A XVIII. század végén, a XIX. század elején, Szászországból és Sziléziából került be hozzánk a finom posztógyapjas elektorális merinó-birka, s vele együtt — mint kísérője — az eredeti német juhászkutya, a spicc, másik nevén Pommer, magyarosítva pumi.

A farkasforma német juhászkutya (Deutscher Schäferhund) csak Elzász átcsatolása (1871) után lett a németek nemzeti kutyája.

A világ két legügyesebb és legokosabb kutyájának, a magyar pulinak és a német spiccnak a keveredéséből származott mind a pumi, mind a mudi. A pumi félúton jön-megy a puli s a spicc között. A mudi meg félúton a pumi s a spicc között. Nem helyes az a megszorítás, hogy a puli dunántúli tájfajtája a pumi. Mert a pumi a merinóbirkával mindenütt együtt jár és vele együtt terjedt el országszerte. A mudi származása, rendeltetése hasonló. A jellege meg, minél merinósabb a vidék, annál spiccesebb a mudi. Mindössze csak ez a különbség a kettő között. Mind a kettő egyre-másra másfél-százéves népi tenyésztés.

Sohase felejttem el, pedig régen volt. A Hortobágy közepén álltam, duplapuskával a vállamon. Egy helyben álltam, és körülnéztem, hogy meddig látni köröskörül. A juhász ott állt mellettem. A birka megterült, szélesen, és csendesen nyalta az apró, kemény, székes fűvet. A látóhatáron gépkocsi porzott. Sebésen hajtott. A juhász odaszólt a kutyájának. Szegény hűséges kiskutya ment, mint a kilőtt golyó. Megfordította a birkát, de egyet, hogy, hogynem, mégis csak elvágott a lelketlen gép. A juhász nem szólt egy szót se. Még csak a bajusza hegye se mozdult meg. Odaballagott, és a kampóbotját úgy, ahogy a városi gavallér az ujjja között forgatja a sétatálcát, a kiskutya fejeközepébe fordította. A döglött birkát a nyakába vette, s tovább ballagott.

A magyar juhász kutyája csak egyszer életében követ el hibát. Nem csoda hát, hogy a magyar puli, pumi s a mudi végtelen ügyes és okos. A mudi lelegele-nebb a három között: »ollyan, akar a bemzim.« Ha otthon van, tele van vele a szoba vagy az udvar. A szemét a gazdája szemérről le nem veszi. S egy pisszentésre vagy intésre szinte reflex-szerűen engedelmeskedik. Ennél ügyesebb és okosabb kutya nincs.

A mudiban par excellence luxuskutyát látok. Kicsiny. Formás. Takaros. Feltűnő s érdekes, kivált a cifra. De mutatós a csupafekete is, »ollyan, akar a bogár.« A szőrét — nem úgy, mint a puliét és a pumiét — könnyű tisztántartani, gondozni. Kefe, fésű . . . ennyi az egész. Az az alkalmatlanság sincs vele, amit a drótszőrű kutyák »trimmelése« okoz.

Egy másik nagyon érdekes és értékes változata a felvidéki hajtókutyának a valóságos kanászkutya. Ez a juhász-hajtónál lényegesen nagyobb, erősebb. Ebben a magyar rendőr-kutyát látom, mert az a kutya, aki — megkövetem alássan — a disznót meggyőzi, az mindenre képes, ami kutyából kitelik.

A komondor, kuvasz, puli s a pumi divatos lett a külföldön. Mi magyarok ebben is a külföldi divatot utánozzuk. Ma már magunk is elhisszük, és meg is győződünk a felől, hogy a magyar pásztorkutyák a világ legszebb és legjobb kutyái.

A pumi meg a mudi egykutya. Csakhogy ez spiccesebb. De nem alábbvaló.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Eldönthető-e a nádifarkas-kérdés? Az a megértő és reám nézve igen megtisztelő »nehány megjegyzés«, amelyet kiváló állatbúvárunk, *Éhik Gyula dr.* egyetemi magántanár *A Természet* 1938 júniusi számában »Toldi farkasa« című cikkemhez fűzött, úgy érzem, kötelességemmé teszi annak kijelentését, hogy magyarságunk szándékos megbántásának vádjával, részemről még gondolatban sem illettem jeles tudósunkat.

De ugyanakkor tollamra kívánkozik a kérdés is, hogy néhány tévedés tisztázása után, vajjon eldönthető-e végre a nádifarkas-kérdés?

A végleges döntést természetesen hivatásos állatbúvárainktól várjuk ebben a sokat vitatott kérdésben, az igazság megvilágításához azonban legyen szabad néhány újabb megjegyzéssel ez alkalommal is hozzájárulnom.

Azt talán felesleges említenem, hogy egy évtizedekkel később (1879-ben) készült ellenőrizhetetlen és művészi szempontból sem kifogástalan képmásolatnak tudományos állattani kérdésben semmiféle bizonyító ereje nem lehet.

Éhik Gyula dr. jeles tudósunknak azzal a nézetével szemben pedig, hogy állattudszertani szempontból nincs és nem lehetett kisebb valódi farkasunk, tisztelettel felteszem a kérdést, hogy abban az időben, midőn az Alföld jórészt lakatlan pusztaság, helyenként pedig csak »mocsár és ég« volt, vajjon a mérföldekre terjedő mocsarak, valamint a mocsárvilág és a hegyi éghajlatnak feltűnő és az állatok által is bizonyára megérezett nagy különbözősége nem helyettesíthették-e »a Kárpátok koszorúja és az Alföld rónája« között azt a bizonyos képzeletbeli sövényt annyira, hogy a nagyobb mocsár- és nádasrengetegek szárazulatain a szórványos vérkeveredések ellenére, mint az Ural alján Oroszországban (*Brehm A.* »Az állatok világa« V. köt. 107. old.), itt nálunk is keletkezhetett a nagyobb hegyifarkas kisebb pusztai alakja, vagy ha úgy tetszik, a közönséges farkasnak egy rövidebbblábú változata, amelynek egy késői utóda a Magyar Nemzeti Múzeum leltárában 1484 szám alatt van ma is nyilvántartva, egy másik példánya pedig a Szeged határában levő királyhalomi m. kir. erdő- és vadőri iskola állattani gyűjteményében látható kitömve. (»*Rohoska Samu* m. kir. erdőmérnök: »Nádifarkasról.« »Nimród-Vadászújság« 1932. évf. 77. old.)

A jeles állatbúvárunk által felhozott sünkutya és sündiszó, valamint a borzkutya és borzdiszó esete, felfogásom szerint, éppen amellettt szól, hogy az avatatlankok inkább még ott is külön elnevezéssel élnek, ahol a szakember erre rendszertanilag nem lát okot, nemhogy más feltűnően különböző állatfajt (sakált) vonnának egy jól ismert állatfaj (farkas) neve alá.

Éhik Gyula dr. megállapításából tudjuk, hogy a *sakál* szó hazánkban először 1801-ben jelent meg, a *nádifarkas* név pedig csak 1756-ban került forgalomba, valószínűleg a mindent osztályozni szerető németek »Rohrwolf«-jának mintájára. Vajjon fel lehet-e komolyan tételezni, hogy a sakál a XVIII. század közepéig évszázadokig élhetett hazánkban anélkül, hogy nevet kapott volna?

Azok a bizonyos régi jobb életfeltételek pedig, szerény nézetem szerint, elsősorban a farkasoknak kedveztek. Ezzel a feltevessel összhangban van, hogy a XVIII.

században az Alföld mocsár- és nádrengetegekben, illetve ezeknek környékén a farkas, régi feljegyzések tanúsága szerint, valóságos csapás volt és éppen a pestmegyei Adacs szomszédságában »*holly bőven van sokszor*« — írja *Gáti István*: »A természet története« című könyvében 1798-ban (Term. Tud. Közöny 1887. évf. 471. old.) — »*hogy 1792 Februáriusba az egy Dabasi határon Pest Vármegyében, egy vadászattal 50-ig valót hullattak el*«. Ismerve azonban a farkasokat, azokat a régi jó életfeltételeket a sakálok számára csak a farkasok kizárásával merném kedvezőeknek mondani. Máramarosban ugyanis azt tapasztaltuk, hogy a farkas a kutyát is elsőrangú csemegének tartja, s ha szerét teheti, még az erős és fogós kopókra is annak rendje és módja szerint vadászik. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a farkas *Brehm* szerint még a rókák elszaporodásának is képes gátat vetni (*Brehm*: »Az északi sarktól az egyenlítőig«, 102 old.), vajjon nem kell-e valószínűnek tartanunk, hogy a ménések támadásaiban edződött erős nádi- és rétifarkasok a sakált, ezt a rókánál nem, vagy alig nagyobb és menszvár híján levő vadkutyaféléket, ha rossz csillagzata közéjük vezetete, egy-kettőre nyakon csípték és bekebelezték? Lehet, hogy a sakálok feltűnése az Alföldön a múlt század 70-es éveiben éppen az alföldi farkasok fokozatos kipusztulásával van összefüggésben.

Midőn még megköszönöm *Éhik Gyula dr.*-nak, hogy legutóbbi cikkemmel foglalkozott, legyen szabad kifejeznem azt a reményemet is, hogy hivatásos állatbúváraink újabb megfontolás után, ezt a sokat fogozgatott állattani gordiusi csomót előbb-utóbb ketté bóják vágni azzal a megállapítással, hogy nádifarkas-kérdés tulajdonképpen nincsen. Amit annak neveztünk, az csak egy fenn nem tartható tudományos feltevés volt.

Blaskovich János

A vízi-pajzsika. Európa mocsarainak, vizes rétjeinek egyik érdekes növénykéje a vízi-pajzsika (*Hydrocotyle vulgaris*). Hazánk egyik ritkább növényfaja, Zala- és Somogy-megyében a dráwaparti mocsarakban ismeretes, újabban azonban Balatonfenyvesen is megtalálták. Nem gyakorlottszemű fűvész figyelmét könnyen elkerüli, mert bizony nem feltűnő jelenség. Indaszerű szára a talajon kúszik vagy néha a vízben lebeg, vékony, fonálszerű, rendszeren csak egy-két arasznyi, de lehet másfél-méteres is. A szárcsomókon eredő leveleknek különös az alakjuk, mert a többnyire rövid levéllyel a kerek, közepén kissé mélyedő lemez közepén illeszkedik. Az ilyen levelet pajzsosnak nevezzük, azért kapta a növény a »pajzsika« nevet. *Diószegi* a semmitmondó »gázló« nevet adta neki. A vízi-pajzsika leveleit még az is jellemzi, hogy színük fényes-zöld, élük csipkés vagy rövidkarélyos. A fűvészek az ilyen leveleket köldökhöz is hasonlítják, ilyen eredetű a tudományos neve, amely vízi-köldököt jelent. A pajzsos levelek tömege a talajon nagyon jellegzetes látvány, miként azt fényképünk is mutatja. Egyébként a pajzsos levél a növényvilágban elég ritka, pajzsos levele például a sarkantyúkának (*Tropaeolum*) és az indiai-lótusznak (*Nelumbo*) van. A vízi-pajzsika az ernyősök családjába tartozik, de miként levelei miatt a közismert ernyős nemzetségektől nagyon különbözik, virágzatai sem könnyen árulják el a rendszertani rokonságot. A virágzatok ugyanis egyenként erednek a levelek hónaljában, holott az ernyősök családjában a virágzatok a szár és az ágak csúcsán kisebb vagy nagyobb összetett ernyővé csoportosulnak.

A virágzati kocsány kurtább a levélnyélnél, csúcsán szegényes kis ernyős virágzatot visel, ebben össze-vissza öt apró virágocskát számlálhatunk s az alig három-negyed milliméternyi virágok zöldesfehérek vagy legfeljebb pirosilók. A vízi-pajzsika virágja és virágzata tehát a természetnek valóban szerény alkotása. Európa közepének nyugatibb részeiben, ahol a vízi-pajzsika gyakoribb, gyógynövény volt, mert a csipős ízű leveleket hajdan vizelethajtónak használták. *Rapaics R.*

Sátori József dr. »Sátorlakó mogyorós-pele« című cikke készített arra, hogy »*A Természet*« szerkesztőségével és olvasóival kétféle tapasztalatot közöljem. Két ízben láttam mogyorós-pelét fényes nappal, mind a kétszer szeptember elején délután 3 és 4 óra között. Első alkalommal három-négy évvel ezelőtt Hont-Szurdokon, ahol az erdőben lévő vadászház előtt nyers faágakból épült lugason sokáig játékosan ide-oda mászkált, második alkalommal tavaly a Sváb-hegyen, bükkfákkal sűrűn benőtt kertemben, a kerti úton sétált. Mind a két esetben vagy negyed-óraig figyelhettem a kedves, csinos kis állatot. *Jámbor Lajos*

Vízipajzsika (*Hydrocotyle vulgaris*) Balatonfenyvesen. *Vajda László* felvétele.

KÖNYVEKRŐL

Réthy Antal és Bacsó Nándor: *Időjárás, éghajlat és Magyarország éghajlata*. 1938. 150 képpel és hat melléklettel. A Magyar Meteorológiai Társaság kiadványa.

Az időjárás és éghajlat tanulmányozásának korunkban igen nagy a jelentősége. Csak a légi közlekedést és a mezőgazdaságot említjük, ezek e két tudományág nélkül alig tudnának meglenni. Ezért igen nagy örömmel üdvözölhetjük hazai természettudományi irodalmunk egyik kiváló új termékét, *Réthy Antal* és *Bacsó Nándor* művét.

A 400 oldalnál nagyobb terjedelmű kötet első részében *Bacsó Nándor* foglalja össze azokat a természettani ismereteket, amelyekre az időjárás vizsgálójának szüksége van, és írja le a vizsgálatokhoz használt időjárás-tani műszereket, a hőmérőket, légsúlymérőket, harmatmérőket, napsugárzásmérőket. De nemcsak felsorol, hanem a természettani igazságokat — a gyakorlati élet emberét is közelről érdeklő — vonzó köntösben tárja az olvasó elé, a műszerek mesterei leírásával pedig lekötő olvasójának figyelmét. Megemlékezik a legújabb eredményekről (sztratoszféra-, ionoszféra-kutatás; az időjárás előrejelzése hosszabb időtartamra), ismerteti a legújabb mérőműszereket, úgyhogy az olvasó valóban

alapos és a kor színvonalának megfelelő tájékoztatást talál a munkában. Igen érdekes és hasznos a »Védekezés az időjárás károk ellen« című fejezet.

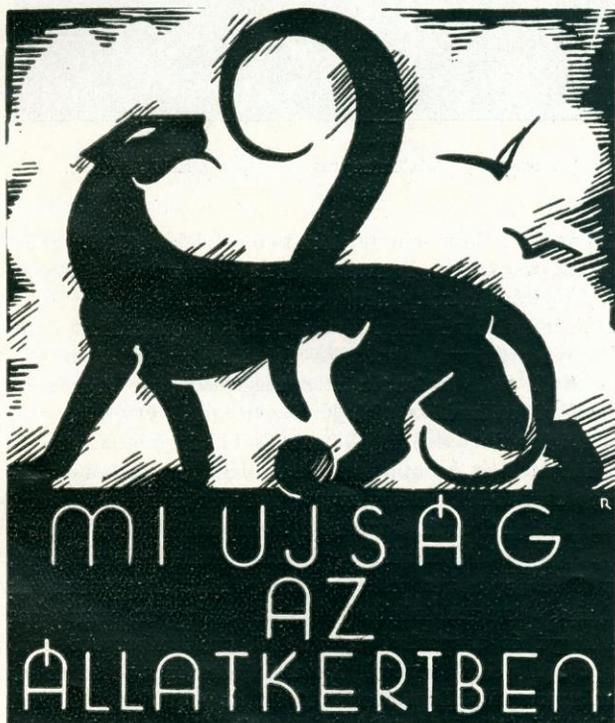
A mű első részében lévő előkészítő ismereteket nagy szakavatottsággal használja fel *Réthy Antal* az éghajlatról szóló második rész megírásában. Először az éghajlati »állandók« (átlagértékek, szélső értékek, napi és évi ingadozások) meghatározásával foglalkozik, majd az időjárás és éghajlati elemek, a légnyomás, hőmérséklet, csapadék, talajnedvesség, levegőnedvesség, szél jelentőségéről szól. Gazdasági szempontból igen becses a talaj és a talajmenti levegő felmelegedéséről írt fejezet, továbbá a növényzet és az éghajlat kapcsolatának részletes és igen érdekes tárgyalása. Nagyon tanulságos a hegyi és magaslati éghajlatról szóló rész. Az erdő éghajlati jelentőségével kapcsolatban igen értékes és szakszerű megállapításokat közöl az Alföld fásításának jelentőségéről. Külön felhívjuk a figyelmet az ármentesítésről és az Alföld állítólagos éghajlatváltozásáról írt fejezetre. Ebben a szerző érthetően és világosan cáfolja meg azt a téves véleményt, hogy »mivel a közel három-negyed évszázados vízszabályozási munkálatok (ármentesítés, folyamszabályozás, lecsapolások) hatalmas párolgó vízfelületeket szüntettek meg és így kevesebb pára jut a levegőbe, az Alföld éghajlata szárazzá, sőt sivatagossá vált. Hogy ez nem így van, az abból is követ-

kezik, hogy »a csapadék járását és mennyiségét egészen más tényezők: a szelek iránya, a hegyek alakulása stb. szabják meg.«

A szerző külön fejezetet szentel hazánk éghajlatának. Ebben részletesen ismerteti Magyarország különféle területeinek éghajlati viszonyait; kiváló és igen értékes a Balaton éghajlatáról szóló fejezet, ennek elolvasása a balatonmenti lakosokra, gazdákra, üdülőkre, a Balaton kutatóira haszonnal jár. Majd részletesen foglalkozik hazánk légnyomási, hőmérsékleti, különösen csapadékviszonyaival, azután szeleinek irányával és sebességével, levegőjének nedvességével és a napfény tartamával. Örömmel olvashatjuk a hazánk napsugárzási viszonyairól szóló beszámolót, ennek szerzője *Tahács Lajos*. Budapest közönsége különösen hálás lehet a Budapest éghajlatáról írt kitérő fejezetért. A könyv szövege a M. Kir. Országos Meteorológiai Intézet történetével és jelentőségének ismertetésével ér véget.

A mű tárgyköre tehát felöleli mindazt, ami az időjárás és éghajlat körében tudományos és nemzeti szempontból fontos. A szerzőknek bőséges tudományos ismereteik és óriási tapasztalataik alapján sikerült megoldaniok azt a könnyed előadási módot, amely mind a szakférfiaknak, mind a rokon szakok művelőinek, mind pedig a nagyközönségnek egyaránt megfelel. Tartozzék valaki bármilyen foglalkozási ághoz, haszonnal és élvezettel olvashatja e könyvet! Nagy érdeme a munkának az is, hogy tárgyilagosan ismerteti benne az időjárással és éghajlattal foglalkozó magyar kutatók munkásságát és hogy nyomatékosan kiemeli a magyar nemzeti szempontokat.

Császár Elemér dr.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT-
ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

A nagylevelű-fügefafa. A füge-nemzetség majdnem minden díszkertészetben és magánlakásban látható néhány faján (*Ficus elastica* és *pandurata*) kívül pálmaházunkban még más fügefákat is tenyésztünk, illetve gondo-

Nagylevelű-fügefafa (*Ficus macrophylla*) az állatkertben.
Haller László dr. felvétele.

zunk. Ezek ugyan nem valami mutatós kereskedelmi dísznövények, de nálunk ritka, különleges melegéövi érdekességek — akár a fejlett példányok, a nagy fák, akár a magasba felkúszott csoportok — ezért igen nagy az értékük. Az évtizedek óta nagy gonddal nevelt növényekkel mutatjuk be, hogyan élnek, milyen az alakuk és mekkorák hazájukban. Nagy segítségünkre vannak ebben a hazai uradalmak, mert kisebb üvegházaikban a különféle módon megszerzett, ritka melegéövi növényeket hosszú ideig nevelik, s amikor már annyira megnöttek, hogy az üvegház számukra nem elég nagy, a legtöbb esetben állatkertünknek ajándékozzák. Pálmaházunk térfogata igen megfelelő ahhoz, hogy benne később csaknem természetes nagyságukat elérhessék. Így került állatkertünkbe tizenhat évvel ezelőtt a már százévesnél idősebb, nyolc-tizenkét méter magas, terebélyes fákká fejlődött nagylevelű-fügefafa (*Ficus macrophylla*)-példányok szép sora báró *Nikolics* aradmegyei kertészetéből. Ennek a fügefajnak növése és levélzete nagyjában hasonló a kaucsuk-fügefáéhoz (*Ficus elastica*), levelei ugyan nem olyan fényesek, ágai és különösen törzse nem olyan egyenes növési, ezért utóbbinál kevésbé díszítő hatású, mégis értékesebb, mert kevés van belőle és a pálmaházunkban lévő nagy példányok fejlettsége szinte páratlan. Dugványokról szaporodik, ezeket januárban-februárban vagdaljuk le az anyanövényről és melegházban, külön izzasztó-

szekrényben, apró cserepekben gyökeresítjük meg, majd tovább úgy gondozzuk, hogy a nyári hónapokra előre jól elkészített, agyaggal kevert trágyaföldbe szabad ég alá ültetjük ki, délifekvésű, meleg, napos helyre.

A fiatal növényeket szeptember elején cserepekbe ültetjük, és amíg meggyökeresednek, két-három hétig zárt, meleg helyen, üvegházban vagy melegágyszekrényben tartjuk, sokat permetezzük, és végül 10—14 C fokos melegben telettjük őket. Ha szabadföldbe való kiültetésüket — ami növekedésük arányában egyre nehezebb és körülményesebb feladat — nyaranta megismételjük, rövid idő alatt tekintélyes nagyságú fák lesznek. Állatkertünkben nagylevelű-fügefáinkat már nem kell nyáron szabadföldbe ültetnünk, mert olyan magasak és terebélyesek, hogy koronájukat többi fánk között, a hársfák és nyírfák lombja fölött, kell keresnünk. Zöldre festett fakádakban tavasztól-őszig más délszaki növényekkel együtt a főkapu körül, a gyeptáblákon, a hazai fák között vannak kiállítva, hogy közönségünk különböző világrészekről való növényeket együtt láthasson. A nagylevelű-fügefefa hazája Ausztrália, ott a füge-nemzetségnek több faja honos, közülük még az ausztráliai-fügefefa (*Ficus australis*) is látható üvegházakban.

Király

A talegalla. Tavaly ősszel egy tenyészpár talegallát (*Cathetus lathamii* Lath.) szereztünk be. Ez az érdekes, ritka madár állatkertünkben huszonöt évig hiányzott.

A talegalla tyúknagyságú madár. Tolla barnásfekete. Csupasz feje és nyakának felső fele vörös. Nyaka tövén gallérszerű lecsüngő narancssárga bőrzacsokója van. Amikor haragszik vagy párjának tetszeni akar, fejét lehorgasztja, rövid búgó hangot hallat és a bőrgallért felfújja.

A talegalla hazája Ausztrália keleti részén van, ott a sűrű bozótos erdőkben tanyázik. Szaporodásának módja igen érdekes. A kakas falevélből, gallyacsakából, mohából, földből fészket készít. Ez a fészek jókora domb, átmérete a föld színén két-három méter, magassága pedig másfél-két méter. Ha a domb elkészült, nedves földjében a sokféle anyag — akár a jó meleg-

ágban a trágya — erjedni kezd és a domb belseje megmelegszik. A tyúk a domb tetején harmadnaponként lyukat kotor, tojását beletolja és betemeti. A talegalla tehát nem ül a fészken, hanem a tojások kiköltését a magakészítette »keltegetőgépe«-re bízta.

A kakas a fészek belsejének hőfokát olymódon szabályozza, hogy szükség szerint a domb tetejéről földet kapar le, vagy földet rak rá. Egy fészekben tizennégy—tizenhat tojás van. A csirkék az ötödik héttől kezdve háromnapos időközökben kelnek ki. Egynapos korukban a fészket elhagyják. Ilyenkor szárnyuk már annyira fejlett, hogy repülni is tudnak.

A talegallát fogságban gyümölcscsel, salátával és szemes takarmánnyal tápláljuk. Azonkívül sárgarépat, vöröshagymát is kap. Június elején a kakas az állatkertben is elkészítette nagy fészket, de ezidén szaporodásukra már nem számíthatunk.

A kakas fészekkészítés közben annyira ingerlékeny, hogy még ápolóját is megtámadja. Szombath

Két koronásgalamb beszerzése révén fácánházunk madárállománya a múlt év végén megint új fajokkal gyarapodott. Az *L. Ruhe* németországi állatkereskedőtől cserébe kapott koronásgalambok télen fűtött helyiségben voltak elszállásolva, de amint az időjárás melegebbre változott, a fácánház legtágasabb ketrecébe kerültek.

A koronásgalamb a fácánnál is nagyobb, sőt a galambok között a legnagyobb. Alapszíne szép kékes-szürke. Szárnya és farka jóval sötétebb palakék. Szárnya közepén a szárnytollak fehér foltjaiból zeg-zúgos fehér harántcsík keletkezik. A farktollak vége is világosszürke. Ezenkívül még barnászörös, szőrszerű tollaik is vannak. Ezek az egyiknek a vállát, a másiknak pedig a mellét és vállát borítják. Ez a két galambunk ugyanis két különböző fajból való. Az előbbi koronásgalambnak (*Goura coronata* L.), az utóbbit pedig sclater-koronásgalambnak (*Goura sclateri* Salvad.) nevezik. Legszenbetűnőbb díszük a legyezőalakú, nagy bóbíta, csupa pehelyszerű, foszlott toll. Csüdjükét málnapiros kis pikkelyek borítják. Különbözik pedig a pikkelyek között a bőr folytonos hám-lása következtében olyan a lábuk, mintha mindig lisztes volna. Feltűnően nyugodt, komoly madarak. Eleinte a közönségtől nagyon féltek és rémülten ketrecük egyik sarkába húzódtak előre. Napokig ki sem mozdultak onnan, úgyhogy a reggelenként símára söpört homokban lábuk nyomai még este sem voltak láthatók. Néhány héttel később azonban féltékenységük végképen elmúlt. Most már hívásra a vashuzalálóhoz jönnek és karminpiros szemükkel barátságosan nézik az embert. A fácánház közismerten szép madarai között is a legszebbek közé tartoznak. A meleget nagyon szeretik, mégis többnyire az árnyékban tartózkodnak. Ketrecükben legszívesebben az alacsony, vastag ágakon üldögélnek. Napsütésben szárnyukat mereven szétterpesztik, de nem vízszintesen, hanem egymáshoz szorítva, függőlegesen. Nagyon békés természetűek és gyakran látható, amint kedveskedésből egymás bóbítóját rendezgetik. Az esti órákban meglepően mélyzengésű hangon szólnak.

A koronásgalambnak eddig öt fajtát ismerjük, ezek mind Új-Guineában és közelében, a szigeteken élnek. Az egyes fajok között azonban nem nagy a különbség. Állatkertünknek már évekkor ezelőtt is volt a koronásgalambokhoz tartozó, úgynevezett legyezőgalambja (*Goura victoria* Fraser). Az, a nálunk most látható rokonainál valamivel nagyobb és bóbítatollai végén egy-

A talegalla-kakas. Szombath László felvétele.

Sclater-koronásgalamb. Szombath László felvétele.

egy zászlócskát is visel. A szabad természetben élő koronásgalamb az erdei kisebb tisztásokon szeret tanyázni. Amikor veszélyt sejt, rendszerint futva menekül, mert a többi galambtól abban különbözik, hogy rossz repülő. Fogságban ritkán költ s mivel körülményes a beszerzése, az állatkertekben aránylag kevés van belőle.

Stokovszky

Júniusban két makákót ajándékoztak állatkertünknek. A közönséges-makákó a cercófimajmok családjába tartozik, alakja is nagyon hasonlít az igazi cercófokéhoz. Bundája barnászöldes, arca világosabb szürkés árnyalatú, farka mintegy 50—60 centiméter hosszú. Hazája Indokína, Birma, Arrakán, a Nikobári-szigetek, Malakka, Szumatra, Jáva. Különösen a Nagy-Szunda szigeteken igen közönséges. Eredeti hazájában főképen gyümölcs-evő, de megfigyelték azt is, hogy a tengerparton kagylót és rákot szedeget. Életmódja az őserdőkhez köti, de egyes megfigyelők szerint nagyon jó úszó is.

Állatkertekben gyakori majom. Az embert még a szabad természetben is hamar megszokja, ezért könnyen szelídíthető. Nagyon barátságos és mindig vidám állat; más majmokkal is jól megfér. Barátságos természete ellenére azonban megbízhatatlan, miként a legtöbb vadállat. Ezt két új makákónkon is megfigyelhettük. Mind a kettő eddig házi környezetben élt, tehát megszokta, sőt kívánja az ember társaságát. Ápolójukkal, aki reggelként egy kis sétára kiviszi őket a kertbe, hamar megbarátkoztak és látszólag ragaszkodnak hozzá. Mégis néha érthetetlenül a hízelgésből hirtelen vad harag lesz és azt az embert, akihez egy pillanattal előbb még szeretettel simultak, bármilyen ok nélkül megmarják. Ezzel kapcsolatban egy érdekes állatlélektani megfigyelésünk is volt. Kiderült ugyanis, hogy ezt a gyors kedélyváltozást leggyakrabban nőknek a megpillantása okozza. Ennek csak egyféle magyarázatot tudunk adni. Mind a két makákót egy-egy hölgyvendégünk hozta az állatkertbe. Valószínű, hogy a majommal otthon is csak ők foglalkoztak, férfi gazdájuk viszont talán kevesebb türelemmel volt irántuk. Érdekes az állat lelkében ez az ösztönös megkülönböztetés az emberi nemek

között, ami egyébként nem ritkaság, mert ezt szelíd farkasunknál is megfigyelhettük. Neki azonban kölyök korában alighanem a női nemről alakult ki valami rossz véleménye, mert ha férfilátogató szól hozzá, barátságosan közeledik, ellenben ha hölgyet pillant meg a rács előtt, ijedten menekül ketrece hátsó sarkába.

A makákó éppen úgy, mint a legtöbb majom, roppant kíváncsi. A reggeli séták alkalmával ápolójának válláról szeme állandóan körbejár, mindenkit megnéz, ha valami tárgyat elérhet, kezébe veszi és ide-oda forgatva megvizsgálja, sőt ha valami őt érdeklő dolgot mutatnak neki, még haragját is le lehet csillapítani.

Fogságban a legegyszerűbb táplálékkal is beéri. Előbbi gazdájánál ugyanazt ette, amit a háziak. Levest, húst, főzeléket egyaránt szívesen fogyasztott, sőt még a szeszes italt sem vetette meg. Az állatkertben természetesen ugyanazt a táplálékot kapja, amit a többi majom kap és ezt is örömmel fogadja el.

Új majmaink megváltozott életkörülményeik között is vígan vannak és nemsokára a közönség számára is hozzáférhetőek lesznek; fürge, bohókás mozdulataikkal mulattatják majd látogatóikat.

Haller dr.

Reggeli séta az állatkertben. Haller László dr. felvétele.

Kéziratokat nem őrünk meg

és nem adunk vissza

APRÓ HIRDETESEK

Az apróhirdetés minden szava 20 f.; előfizetőknek 10 f.
A legkisebb hirdetés egyszeri megjelenése 2 pengő;
előfizetőknek 1 pengő.

Előfizetési vagy hirdetési díj Állatkert Budapest, XIV.,
küldendő.

Természettudományi Közlöny. Szerkeszti: *Mágócsy-Dietz Sándor* és *Zimmermann Gusztáv* közreműködésével
Gombocz Endre és *Szabó-Patai József*. Szerkesztőség és
kiadóhivatal: Budapest, VIII., Eszterházy-u. 16.

Magyar Foxterrier-Tenyésztők Egyesülete Budapest, VII.,
István-út 2. Hivatalos órák hétfőn és csütörtökön
d. u. 3—5 óra között. Telefon: 142-474.

Magyar Tacskó-Tenyésztők Egyesülete Budapest, VII. ker.,
István-út 2. Telefon: 142-474. Hivatalos órák hétfőn
és csütörtökön d. u. 3—5 óra között.

Magyarfajta Kutyákat Tenyésztők Egyesülete Budapest,
VII., ker., István-út 2. Telefon: 142-474. Hivatalos
órák minden nap d. u. 3—5 óra között.

Magyar Dobermannosok titkári hivatala Budapest,
VIII., Baross-utca 77. Telefon: 141-378

**Magyarországi Telivér Kutyatenyésztő Egyesületek Szö-
vetsége** Budapest, VII., István-út 2. Telefon: 142—474.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: Nadler Herbert.

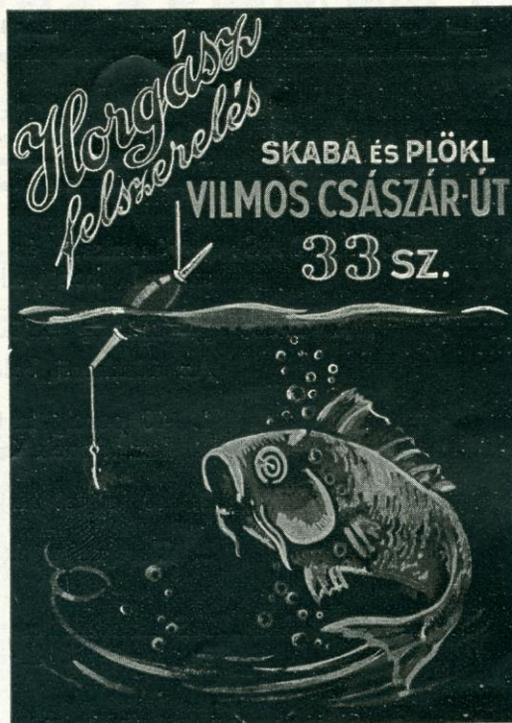
**Hirdessünk
„A Természet“-ben**

SZILÁDY ZOLTÁN: Zoologia.

Bevezetés a tudományos állattanba. Debrecenben tartott egyetemi előadásainak szövege megjelenik a szerző kiadásában. Első része: Gerinctelenek, 260 oldalon már kapható és a nemsokára következő két kötettel együtt előfizetőknek 16 P az ára. A munka megjelenése érdekében a szerző lapunk előfizetőinek kedvezményes áron ajánlja a következő munkáit:

Bulgária díszes vászonkötésben, plaquettel	8.— P
Ugyanez fűzött példány	6.— P
A mi Erdélyünk	1.— P
Környékünk állatvilága (cserkészkönyv a közönségesebb állatok megismerésére) ...	1.— P
Vissza az anyaföldre	—50 P
A középeurópai béke útja	—50 P

Postaköltség beleértve. — Cím: Pomáz. — Postacsekk száma: 19.817.

HIRSCHLER MIKSA VASÜZLETE

Budapest, VI., Szondy-utca 54.

Legolcsóbb bevásárlási forrás:

Mindennemű kertészeti és
gazdasági eszközök.

Háztartási cikkek.

Épület- és bútorgyártások.

Üveg- és porcellánáru.

Telefon: 117-528

LOVAGLÓ- ÉS HAJTÓISKOLA

AZ ÁLLATKERTBEN!

LOVAGLÁS: egyéneként és osztályban, alapgyakorlatok, iskolalovaglás futószárral, kengyellel és kengyel nélkül, haladók tereploaglása stb.

HAJTÁS: gyermekek hajtása egyes-, kettes-, négyes- és ötösfogatokkal. Az állatkerti belépődíjon vagy évi bérletjegy árán felül:

1. 40 percig tartó lovaglásért, egy, vagy kétlovas kocsi hajtásáért kezdőknek és haladóknak 2 pengő 50 fillér;
2. 20 jegyet tartalmazó jegyfűzet ára 40 pengő;
3. Tereploaglás esetenként és személyenként 5 pengő.

SZAKSZERŰ TANÍTÁS kezdők és haladók számára csütörtök kivételével naponta reggel 7-től 10-ig és délután 4-től 7-ig.

E L S Ő R E N D Ű B E T A N Í T O T T L O V A K !

A SZÉKESFŐVÁROSI ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT

pálmaházában délszaki növények gazdag gyűjteménye,

az akváriumban tengeri- és édesvízi állatok,

a kígyóházban óriás- és mérgeskígyók, gyíkok, békák, teknősök és díszhalak láthatók,

az egész kertben szabad fényképezés.

BELÉPŐDÍJ: Felnőtteknek 20 fillér, 10 éven aluli gyermekeknek 10 fillér.